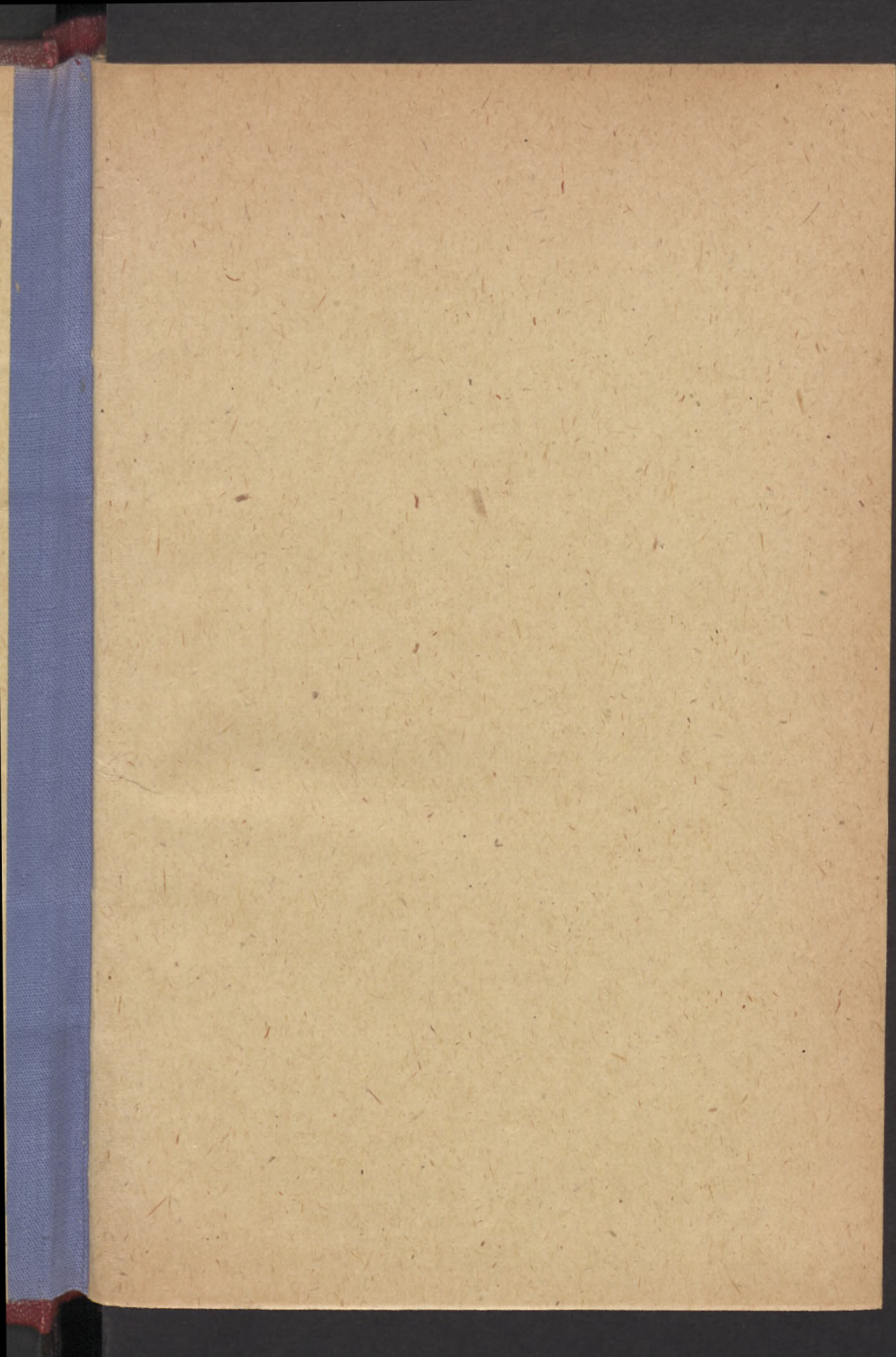
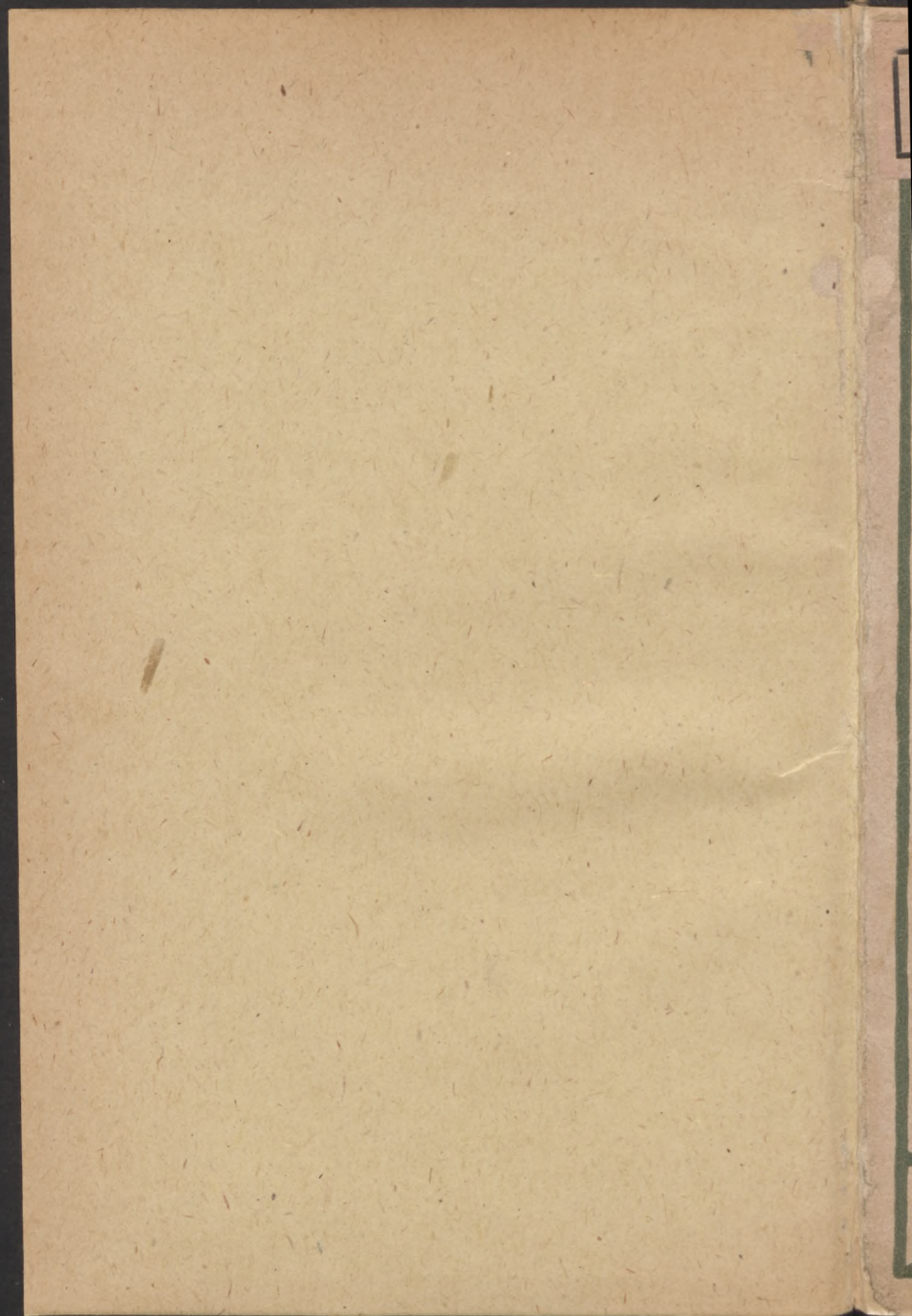

302.604

802604

INÁZI KÖNYVTÁR

17

VOINOVICH GÉZA

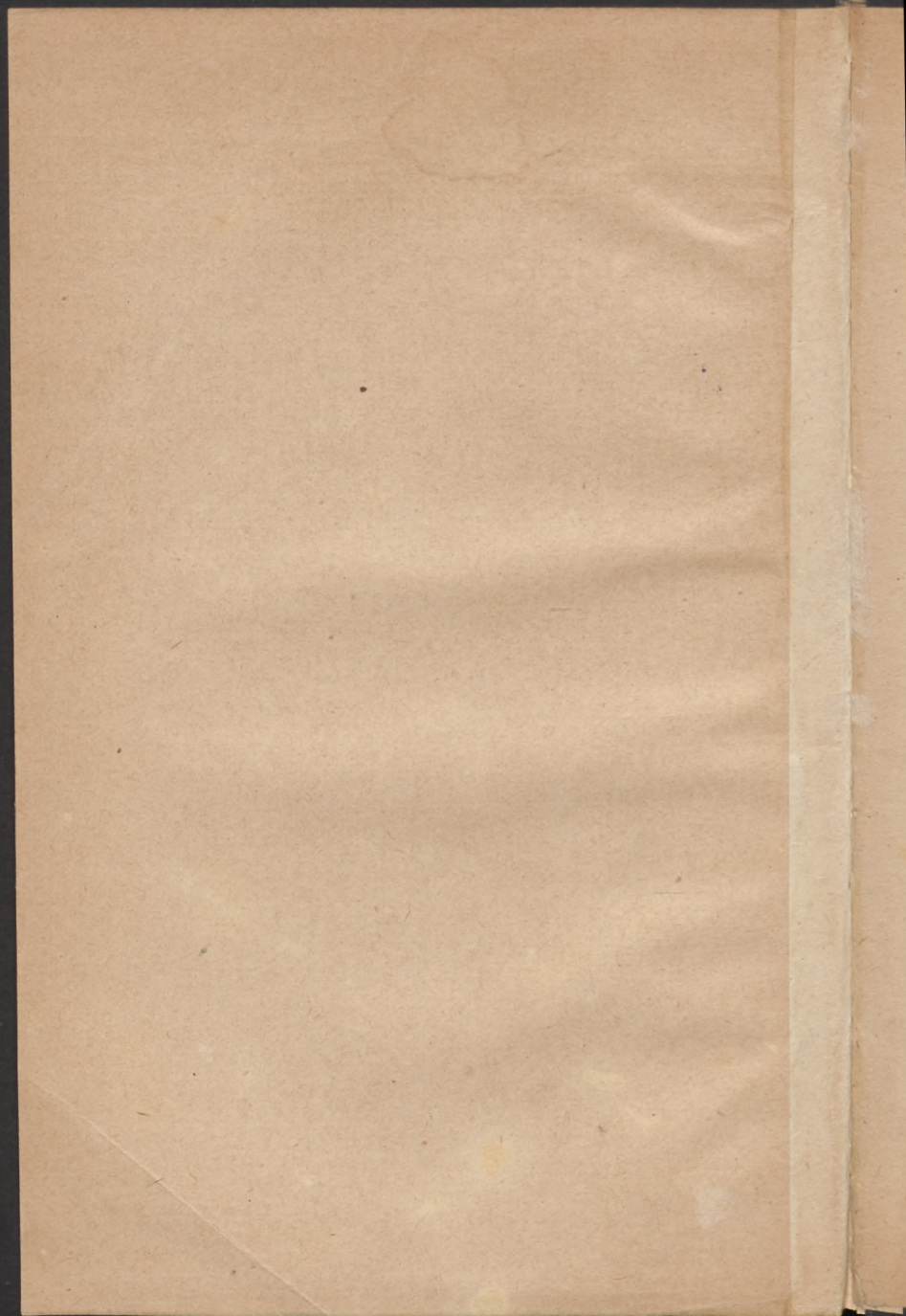
MOHÁCS

*

TÖRTÉNELMI TRAGÉDIA
ÖT FELVONÁSBAN

AZ ATHENAEUM R.T.
KIADÁSA

VOITNOVICH GÉZA

MOHÁCS

TÖRTÉNELMI TRAGÉDIA
ÖT FELVONÁSBAN

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1922

302604

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
1957 év	1729 SZ.

10915. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZEMÉLYEK.

II. LAJOS magyar király (20 éves).
 MÁRIA királyné (21 éves).
 ÖZVEGY PERÉNYINÉ KANIZSAI DOROTTYA.
 PERÉNYI FERENC nagyváradi püspök, } fiai.
 PERÉNYI PÉTER }
 ZÁPOLYA JÁNOS, szepesi gróf, erdélyi vajda.
 GYÖRGY, testvéröccse.
 ECSEDI BATHORY ISTVÁN, nádor.
 SZÁLKÁN LÁSZLÓ, esztergomi érsek.
 TOMORY PÁL, kalocsai érsek.
 BRODARICS ISTVÁN, szerémi püspök, Szálkán utóda
 a kancellárságban.
 VERBÓCZY ISTVÁN.
 ZOBY MIHÁLY, apósa.
 THURZÓ ELEK.
 ÖREG BORNEMISZA JÁNOS, a király volt nevelője.
 ANTONIO DEL BURGIO, sziciliai báró, a pápa követe.
 GUIDOTO, velencei követ.
 GRÓF HARDECK, a német rendek követe.
 SZERENCSES IMRE, kincstartó.
 SZERÉMI GYÖRGY, a király káplánja.
 HENCKEL JÁNOS, a királyné udvari papja.
 BARKÓ, Ulászló öreg bolondja.
 ZETTRICZ ULRIK, a király kamarása.
 EGY NASZÁDOS.
 HILDA, a királyné német komornája.
 WAS PÉTER
 CZIRIÁK
 ASSZONFALVAI DEMETER } apródok.
 PÉNTEKH LÁSZLÓ }
 MOSSÓ MIHÁLY }
 MÓRÉ }

VERSMONDÓ KOBZOS.
 BASY GYÖRGY, Zápolya küldöttje.
 HADNAGY.
 HIRNÖK.
 ŐREG EMBER.
 ŐREG ASSZONY.
 REMETE.
 EGYIK NEMES } Verbőczy hívei.
 MÁSIK NEMES }
 ELSŐ SZERZETES.
 MÁSIK SZERZETES.
 KERESZTVIVŐ BARÁT.
 ŐREG HARCOS.
 MÁSIK HARCOS.
 EGY CSATLÓS.
 APÁCA.
 FIATAL NASZÁDOS.
 ELLENSZEGÜLŐ NASZÁDOS.

NEMESEK, UDVARI NÉP, TESTŐRÖK, KOBZOSOK ÉS TÁN-
 COSOK, NASZÁDOSOK, VITÉZEK, APÁCÁK.

ELSŐ FELVONÁS.

Terem a királyi palotában, Budán. Hátral két íves ajtó, tárva; félköríves, oszlopos folyosóra nyílnak. A két ajtó közt aranyszőtt trónkárpit, tollforgós mennyezetrel; alatta faragott trónszék, inkább pad, melyen később ketten ülnek, a király és a királyné. Jobbra is, balra is ajtók. A mennyezetről háromszarvú olajlámpa függ. A falakból fáklyatartó karikák nyúlnak ki. A falakon freskók; egyik sarokban Diana márványszobra. A fal mentén alacsony padok, szőnyeggel leterítve. Kockás márványpadló. —

Késő délután.

MOSSÓ MIHÁLY (fiatal apród, a baloldali hátsó ajtónál áll, unatkozva néz kifelé, váltogatva emelgeti lábát).
ZETTRICZ (balról jön, rápillant Mossóra, átsiet a termen s bemegy a jobboldali ajtón).

(Kint az ambituson hat-hét apród jön jobbról, csoportban, lökdösődve, nevetgélve; köztük a felnőttebbek: Was, Móré, Asszonfalvai, Péntekh.)

WAS (betoppan a jobb küszöbön). Te mit lebzsz itt? Mossó. A kompot lesem, mikor jön a király, hogy megjelentssem. — Hát ti hova mentek?

PÉNTEKH (a jobb hátsó ajtón bejön, a trón előtt átmegy a bal ajtóhoz). A Thurzó-házba, fáklyáért az estéli lakomához.

WAS (könnyedén leül a trónszék karjára, rögtön fel pattan, ünnepies tartással, előrenyújtott karral, parancsolón). A nép koldus, az úr elégedetlen, hát lakomát kell csapni. (Az apródok nevelnek.) A Rendek megalázták a királyt: mi hát vigassággal vidítjuk. A török letördeli az ország karimáját, —

nosza bokázzunk, hátha megriad. (*Egy-két apród kifigyel, a többi nevet.*)

ASSZONFALVAI (*háttul kint lenéz*). Mennyi dereglye hemzseg a Dunán!

PÉNTEKH. A főurak hordatnak híreket a Rákosról udvarnépokkel.

MÓRÉ (*Mossóhoz*). Nem járt itt Zettricz, a király kamarása?

MOSSÓ. Most ment be éppen. (*Fejével a jobboldali ajtó felé bök.*)

PÉNTEKH. Nem szólott semmit?

MOSSÓ. Itt az udvarnál annyiféle nemzetség vagyon, alig tudok velők kalapányi. Ez is cseh.

PÉNTEKH. Hát hiszen cseh király is a király. Csak szereti a maga fajtáját!

CZIRIÁK (*bent terem a jobboldali faliajtón*). Szt! Zettricz megjött.

PÉNTEKH. Mi hír a Rákoson?

CZIRIÁK (*félhangon, izgatottan*). Azt a nagy bábut, tudjátok, amit a király kisöccsének, a lengyel királyfinak csináltatott...

ASSZONFALVAI (*leszáll a trónszék karjáról*). A lószőrrel tömött vértés vitézt?...

CZIRIÁK. Azt, azt! akit elcsentek a német frajok szobájából... Most kint van a Rákoson. A nemesi fiatalság körülhordozta, azután felakasztotta; azt kiabálták hozzá: Ilyenek a király vitézei, ezekkel akarja megvédelmezni az országot a török ellen!

(*Egy páran nevetnek, mások felháborodnak.*)

WAS. A király előtt esett ez?

CZIRIÁK. Nem, előbb. Most jelentette Zettricz a király-asszonynak. Az ajtón álltam.

MOSSÓ (*felháborodva Wasra mulat*). Na hát, azt pedig te oroztad el, csakis te! Te sündörgődöl mindig a német lányok folyosóján.

ASSZONFALVAI (*hangosan*). A hát! Ez a te kezed munkája! A nagybátyád is Zápolya-párti! (*Többen Wasnak esnek, hátra verik, térdrel rugdalják, zekéje mellénél fogva rázzák.*)

WAS (*hamarosan lerázza őket magáról, ököllel szélcsap*

maga körül, dacosan). Hát aztán? Talán bizony szégyen Zápolyához szítani? Nem különb tán a... akárcinél az egész országban?

APRÓDOK *(felzúdulva, de halkán).* Ezt a királyra! Ilyet a palotában! *(A hátsó ajtók felé húzódnak.)*

BARKÓ *(Ülészlő öreg bohóca, botra támaszkodva balról benyit).* Hát már itt is országgyűlés vagyon? Zsivaj, verekedés?

PENTEKH. Ne járjon a szád, vén tökfejű. A te fejedben száz esztendőben terem egy tréfa, most már ötven esztendeje adós vagy vele, ingyen pusztítod a kenyeredet.

BARKÓ. Régen volt az, hé, hogy pénzért tartottak bolondot. Ma ingyen is tele velők az udvar. *(Mossóhoz.)* Hun a többi cinege?

MOSSÓ. Homonnai uramnál. Elzörgetnek egy tamburát, ének lesz, meg tánc a lakománál.

BARKÓ. A' mán igaz, csikarásig vakarjátok a száraz fának a hasát. Hogyha az ország annyit dolgozik, amennyit itt pihennek, annyit vigad, amennyit ti muzsikáltok, — akkor jól megy a sora.

WAS. A jókedv az egyetlen, amit nem kérünk kölcsön.

PENTEKH. Te már csak sirja vagy a jókedvnek.

BARKÓ. Akár az ország. *(Leül a bal sarokba, állát botjára támasztva.)*

(A jobboldali ajtó nyílik, az apródok kirebbennek hátul.)

HILDA *(a királyné frajja, hermelinköpenyt hoz, a trónszék karjára teszi).*

WAS *(hozzá pattan, súgva).* Megkerült a báb.

HILDA *(kíváncsin néz rá).*

WAS. Lement a Rákosra, gyűlésbe, a királlyal.

HILDA *(ijedten felsikolt s belapasztja száját).*

WAS *(elkapja a kezét, átkarolja).* Csak nem kell mindjárt megijedni.

HILDA *(kifejti magát Was karjából).*

WAS. Eltévesztetted a házat, hugám; ez nem apáca-kolostor. *(Hilda el jobbra.)*

MÓRÉ *(háttul kinéz, ijedten int elmenésre).* Szerémi páter! Kereket oldok a szent kenet elől.

(Mind tolongva el hátul balra, Mossón kívül.)

SZERÉMI (*jobbról jő, hátul*). Az úriak mindétig dévánkoznak. (*Haraggal utánuk fenyeget.*) A latrok! Olybá veszik a palotát, akár egy tivornya-házat. Igaz is, egyik vigasság a másikat éri. De hát — nem kerül sokba; ki a királyi lakomákhoz ül, mind a magáéból eszik-iszik; ők adják kölcsön az ezüstneműt is, még a fáklyákat is. Bezzeg a Zápolya úr udvaránál katonás sor vagyon.

BARKÓ. Lám, lám, én meg azt hittem, tegyélmed a Lajos király káplánja.

SZERÉMI (*éllel*). Kegyelmed sem lesz holtig a Lajos király bolondja.

BARKÓ (*kitörve*). Ha, Zápolya! Mindég e Zápolya! Ha ő itt volna, tán aszály se lenne, tán még török se volna a világon!

SZERÉMI (*gúnyyal*). Az udvar küldte Erdélyországba, vajdának, hogy jó messzire legyen.

BARKÓ. Ezer szerencséje! Itt mindennek a király az oka, a vajda ott minden foltól tiszta, minden itteni bajtól ment. Szép, mint a túlsó part az innet-sőhöz képest. — Pedig láthatná a nemesség, hogy ki tart vele; ihol, a király lealázza magát hozzájuk, ahogy' kívánták, pedig Rákos mezeje ma a Zápolya uram tábora.

SZERÉMI. Aki csurgóból akar inni, meg kell hajtani a derekát. (*Kitekint hátul.*) Hogy' füstöl a föld odaát! Tűz lappang a rónán; a félország a Zápolya serege!

BARKÓ (*felpattan ültéből*). Csak nem esik bántódása a királynak?

SZERÉMI. Ugyan minek? Mit árthat a király?

BARKÓ. Szegény királyné, bezzeg reszket érte!

SZERÉMI. Pedig hát vele vagyon hú pajtása, Nagy-Várad úrfi püspöke, Perényi. Jó szerencse, hogy anyja meg, Dorka asszony, kapóra éppen itt terem, vigasztani. Most is a Dunát vigyázza, a királyné könyöklőjéről. (*Háttra jobbra int fejével, amerről jött.*)

BARKÓ (*kinéz arrafelé*).

SZERÉMI. Ez ám az asszony! Két nádornak volt felesége, előbb Gerébnek. Mán úgy tetszett, hogy ő a nádor, csak férjet veszzen magának.

BARKÓ. Na, csakhogy ebbe is beleszúrtad már a fulánkodat!

SZERÉMI (*gúnyyal*). Mán csakugyan készülhet a török, a hollók, ehun, gyülekeznek.

BARKÓ. A károgaást, azt hallom csakugyan.

SZERÉMI (*a bal hátsó ajtónál*). Pax tecum! Engem a vecsernye szólít.

PERÉNYINÉ (*hátral jobbról jön, izgatottan*). Nincsen még új hír? Nem jön a fiam?

BARKÓ. Nagyasszony, Zettricz óta senki sem jött.

PERÉNYINÉ. Ismerlek, öreg! Örökség vagy az Ulászló korából.

BARKÓ. Tartós, mert becs híján való örökség, — az egyetlen, mit még el nem pazaltak.

PERÉNYINÉ. Hogy' szolgál az egészség, öregem?

BARKÓ. Egészség? Féltség ez csak, vagy tizedség; nem is szolgál, még én szolgálom ezt.

PERÉNYINÉ. Te még tudsz díjért kedvet szerzeni?

BARKÓ. Dehogy, nagyasszony, ingyen sem tudok. Díj meg? — nincs itt szokásban a fizetség. A kincstár úgy kong, mint a jó tanács az idegen követ urak zsebében.

(*Hátul Henckel átmegy jobbra, besandít.*)

PERÉNYINÉ. Mióta él itt ennyi sunnyogó pap?

BARKÓ (*vállvonva*). A királyasszony lelke őrizője; német; félig-meddig talán hogy újhítú is. (*Perényiné megülődve kapja fel a fejét.*) Nem is a szentiségeket szolgálja: Ferdinandus küldte a hugához, hallgatódzónak. — Ama meg (*Szerémi után mutat hüvelykével.*) király urunk káplánja; a füle minden ajtón; féléjszakákon pislog nála a mécs; azt mondja, krónikát szerezz mi eleinkről. Hejh, János vajda olvassa azt a krónikát, tudom. (*Kifakadva.*) Farkasverem ez, nem királyi ház!

PERÉNYINÉ. Sodoma ez az ország! Nincs egy igaz embere a királynak.

(*A baloldali ajtó előtt hangok; Barkó szájára tett kézzel csendet int, kifigyel, aztán megnyugodva int Mossónak, hogy tárja ki az ajtót.*)

BARKÓ (*Perényinéhez*). Thurzó uram meg a vén Bornemisza.

BORNEMISZA, THURZÓ (*belépnek, meglepetten néznek Perényinére*).

BORNEMISZA. Ilyen fehér hollót lát a szemünk!

PERÉNYINÉ. Kisebb fiam hoztam fel jó urunk szolgálata, hadba itt tanuljon, hogy a törökre jó vitéz legyen. (*Mohón.*) De hát mi hír a Rákoson, urak?

BORNEMISZA. Ott bizony ma elrántják a mi nótánkat.

THURZÓ. Ha a nemesség a főurakat korpázza, biz' a királyt is odaérti.

PERÉNYINÉ. Hogy' is lehet... Tett már ilyet király? Leszállni az oroszán barlangjába, (*Ujján mutatja*) így egymaga, — mert éppen azt kívánták!

THURZÓ. Ellenkezés mit ér erő híján? A Ferdinand követje is javallta, a lengyel is, mi több — maga a királyné.

PERÉNYINÉ. Hát a királyné most országot is?

BORNEMISZA. Többet néz az könyvekbe, mint tükörbe. Ő tudja, ~~ti~~ it akar.

THURZÓ. Habsburg-leány az, Miksa unokája, a nagy akarat háborgatja ezt is.

PERÉNYINÉ. S nincs egy igaz szív a király körül?

THURZÓ. Haj, haj, csak hogy bajos világ van itt.

Ha a király jó, gyengének hiszik;

Ha a törökre gondol: Lám ni, retteg!

Ha Zápolyával békül: Úgy-e, féli?

Ha ránk hallgat: gyanút fog a nemesség,

Ha rájuk, hát dül-fül az úri rend.

A főurak meg a nemesség két kar,

De arra jó csak, hogy egymást lefogja.

BORNEMISZA. Pártoljon hozzá lent ma a nemesség,

A főbbek tüstént ellene szegülnek.

PERÉNYINÉ. S ti férfiak — mit mondok: férfiak! ? — ezt ölbe tett kezekkel nézitek.

BORNEMISZA. Beszélhetünk mink a királynak, ha az ország fülébe meg Zápolya sugdos.

PERÉNYINÉ. Mindig csak Zápolya! Itt tán a napot is ő hozza fel.

BORNEMISZA. Mondd inkább az estét, Dorottya hugom,

PERÉNYINÉ. Jó uraim, én nem tudok magamhoz térni csudámból.

THURZÓ. Nagyasszony ritka vendég most Budán.

PERÉNYINÉ. Gyász özvegységben otthon görnyedeztem, friss hajnal elől húzódtam félre öregségemmel. Hozzám nem hallatszott el innen, csak billikomok csengése dárídókon. A fiam, aki mindig mellette volt, egyre magasztalta a királyt. Hát vak az én fiam? Hova lett az a dali királyfi, az a hatalmas, aki mátkát a császári házból választott magának, akinek nagybátyja a lengyel király, sógora a mostani császár, gyámja a pápa, főkeresztapja Velence... Ki fordította éjszakára a reggelt? Bornemisza, hiszen te neveltél! A brandenburgi György rontotta meg, *(Megvetéssel.)* e markolábgróf, ki elpazaltta Corvin kincseit, Lajosnak lelkét is eltékozolta?

BORNEMISZA. Erényes ő, de minden egy erénybe Gonosz tündére csöppent valamit, Hogy túlság vagy kevés. Egy cseppnyi méreg Így átkoz el egész kehely italt. Mindenki bíz, de nem soká; Hamar szeret, époly hamar megún; Szándéka gyors, a tettnél fontoló, S amíg haboz, szándéka is kialszik. Tekintélyét nem őrzi, fogta bántja. Adakozó, de számítás nekül, Nem félik, és nem várnak tőle hosszan. Kedvetlenül, mégis mindent megád, De a nyerő csak a fanyalgást érzi. — A főurak, az udvar, főpapok, Hibáikkal mind szépen összeférnek, S erényeinek nincsen egy barátja.

Mossó *(jelentve)*. A szentszék meg Velence követe.

BURGIO, GUIDOTO *(balról jönnek)*.

PERÉNYINÉ. Hová jutott az ország, Burgio, Mátyástól máig, egy ember-nyomon!

BORNEMISZA. Az egészséget, hugom, négy tüzes paripa ragadja el, egy sánta gebe vonszolja vissza.

BURGIO. Lajos király nemes, jó és szelíd, Királyfinak ma is sokat ígérő,

Hanem királynak — itt — ma? — Ellene
Esküdt e zord idő s az ifjuság.

GUIDOTO. Szegény király, ő most is jót akar.

Ha ma kezéhez békül a nemesség:

Egy kar emelhet kardot a törökre.

BORNEMISZA (*Burgiához és Perényinéhez*).

Azt vedd, hogy mind a ketten gyermekek.

Lajos anyátlan nőtt, egy bús apával;

Ifjú örömének minden galambja

Szent áldozat volt atyja bánatának.

Mária árván, kolostorba serdült,

Szívében egy nagy udvar él, hová

Ajándokait hordta a szerencse.

Most szabadságuk a derűre szomjas;

Két kis madár gondatlan csivitel

Szélrázta ágon, fergeteg előtt.

(*Hátul az apródok visszajönnek, ölél fáklyákat hozva.*)

Máriát tánc, meg lakoma deríti,

A király elmulat kutyáival,

Avitt csizmában, míg a főurak

Királykodnak, — ő köztük legszegényebb.

GUIDOTO. A sorsot itt gyermekszemek betűzik.

Barátba bíztok, érdekét feledve,

Segítséget reméltek től k ingyen.

Hisztek a béke csalfa mosolyának

S a háború már rég kifente kardját.

Minden szomszédnak rátok fáj foga,

Nincs a világon egy barátotok,

A határon a végveszély dörömböl;

S ha három jó denáron meg lehetne

Váltani az országot: bizony mondom,

Nem volna, aki annyit összeadjon.

PERÉNYINÉ. Isten, ne hagyj el!

BURGIO. Két gyermek ül ez ingó trónuson,

A koronájok darabokra pattog,

S pártoskodás, vetélgés közt az ország

A végzet útján tántorog...

SZERENCÉS IMRE (*balról berohan*). Bocsássatok a
királyné elébe. Ebben a nyomban, tüstént!

BORNEMISZA. Kincstartó úr, mért tüzel annyira?

THURZÓ, PERÉNYINÉ. Mi lett? — Mi baj, uram?

SZERENCSES. Égre kiáltó! A rendek ítélőszéket ülnek a tanács-urak, a trónus felett! Sárkány Ambrus országbíró uramat csak Isten őrizte, hogy meg nem ütlegették, mert egy kicsit pattogni talált maga védelmében. Hova jutta az ország gyűlése, mióta a köznemesség kocsmái virtusokat plántála el! (*Kifujva magát.*) Engem meg akarnak égettetni, — a tűzrevalók!

PERÉNYINÉ. Szent Isten, mi nem esik a királlyal?

SZERENCSES (*egyszerre hidegen*). H! véle semmi, király őfelsége egyszeribe egy követ fuj a nemességgel: kiad a tanácsurakon, a saruviselőket beülteti az országtanácsba, maga nyitja ki nekik az ajtót; — még tán meg is égettet a kedvükért! — Mert hogy kevés becsületesi vágyon az új pénznek, már pedig én volnék a kincstartó, vesztémre. Hozza be csak a nemesség az aranyat, ezüstöt, amit kivetett adóba, veretek én olyan tallért, hogy akárki megsüvegei. De ahun pénz nincs, keveset ér az okoság! Hadd beszéljek a királynéval!

PERÉNYINÉ. Mit akar kigyelmed ilyen kedvben a királyasszonynál?

SZERENCSES. Ótalmat, nagyasszony, ótalmat. Királyné őfelségénél emlékezetben lesznek még csekély szolgálattim; ő nem is rázott kezét az alrenddel. Ki bolond marad hűséges a trónushoz, ha szíreszóra mindenkit csak szélnek eresztenek, — még meg is égetnek!

THURZÓ. Nem kell mindjárt úgy megijedni. Hát biz' azt' engem is céda polyák tekergőnek tituláltak, hallom; pezseg a serleg, mikor töltik; de én tudom, hogy a hab vagy lelohad, vagy elfujjuk, csakhogy meg nem isszuk — —. Király őfelsége ugyan elvetette a kockát, az biztos, de kérdés, hogy' fordul: hatra-e vagy vakra.

GUIDOTO. Felénk viharban ez gyakor eset: terhet kivetnek veszendő hajóról, hogy ideig-óráig el ne üljön, de azután csak annál súlyedőbb.

BORNEMISZA (*bemegy Szerencsessel a jobboldali ajtón*).

PERÉNYINÉ. De hát, Thurzó uram, igaz?

THURZÓ. Meglehet biz'a, hogy a király ma a nemes-
ségre teszi át a nyeret, csakhogy adót meg hadat
szedhessen; hejh, nem afféle paripa ám az, hogy
kantár után forogjon.

PERÉNYINÉ. Kegyelmed azt hiszi...

THURZÓ. Nem hiszek én ma semmit, majd meglássuk
holnap.

MOSSÓ (*széltárja a baloldali ajtót*). Perényi püspök.

BARKÓ (*kilekint, aztán Perényinéhez*). Jó hírt hoz,
derült.

PERÉNYINÉ. Úgy adja Isten!

PERÉNYI PÜSPÖK. Örömjúság, anyám!

PERÉNYINÉ.

Mondd hát, fiam!

PERÉNYI. Az Úr ma is legjobb tanácsot sugallt,

S kezét védőn tartotta a királyra.

Lajos kitárta szíve ajtaját,

Jószándoka tolongva szállt ki rajta.

Sisakrostélyát lelke fölemelte

S előmosolyga e jóságos arc.

Nem ajka, szíve szólt. Minden szava

Kitárt szívekre hullt, miként a jó mag.

PERÉNYINÉ. S mit mondott a király?

PERÉNYI. Ő szer mindenre, ámde karja, kardja,

Tanácsa, serge, minden a nemesség.

THURZÓ. A hát fölfujta a nagy hólyagot.

Mit kíván a vitézlő köznemesség?

PERÉNYI. Hogy ha ők védik vérrel a hazát,

Szavuk lehessen az országtanácsban,

És a király velök fogjon kezét, —

S lesz egyetértés, bizalom, adó,

Sereg, minden...

THURZÓ. Thyűh, az eblelkét, először esik, hogy adóért
lelkesül a kutyabőr!

PERÉNYI. A levegőbe repültek a kucsmák,

Tizennégy ezren nyomban lóra ültek,

Elkísérni a felséges királyt.

GUIDOTO. Tanácskozásra sok, hadnak kevés.

THURZÓ. S mi ára ennek a szép békeségnek?

PERÉNYI. Egy pár jó hivatalba ők beülnek,

A bérbeadott bányák, pénzverők

Kezükre szállnak...

THURZÓ.

Oh-hohó! A bányák?...

PERÉNYI. Thurzó uram, annyit csak át kell látni...

THURZÓ (*kedvetlenül*). Mások bajában könnyű meg-
[nyugodni.]

PERÉNYI. Ha úgy vesszük, minden fa vet árnyékot,

A legparányibb fűszál is, bizony.

Azt nézzük, hogy kialudt a gyanú,

Amelynek fojtó füstje szerte szállott,

S lobbót vetettek a tunya szivek.

Ország gyepölője új kezekre szállhat,

Csak jó, erős és tiszta kéz legyen. —

Repülök jó híremmel a Felséghez.

(*Indul anyjával — megkondul a harang.*)

PERÉNYINÉ. Az estharang!

PERÉNYI. Ez a várhegy imája...

Ma hálaadásnak van ideje.

(*Mind keresztet vetnek, egy pillanatig lehajtott fővel állnak, aztán Perényiné fiával bemegy jobbra.*)

(*A jobb ajtón, ahol Perényiék bemennek, kilép Bornemisza Szerencséssel.*)

BORNEMISZA. Kigyelmedet most hazakésérik a királyné huszárai, maradjon békével a palotájában. (*Mond valamit Mossónak, az el Szerencsés után a bal ajtón.*)

BORNEMISZA (*amint Szerencsést kiluszkolja és utána tekint*). Imhol a nádor.

THURZÓ. Nádor úr, mi újság?

BÁTHORY (*balról jő, biceg*). Újság kell? — a' van! Engem letettek! (*A követekhez.*) A követeket is kinézik innen, mert hogy minek fülelnék. (*A követek is összenéznek.*) Ez a Rendeke parancsolatja. A király meg mindent ráhagy, — Dobzse úr fia.

BURGIO. Ó, — ó!

BÁTHORY. Engem letettek! Hát ki vagyok én? Tán aludtam és nádornak csak álmodtam magam? Egy Báthoryt csak nem kergetnek így el! Engem lecsaptak! Nem én küzdöttem együtt Zápolyával Dózsa ellen a nemesség javáért? Álmodtam ezt is? Nem én ragadtam el a nádorságot Zápolya elől,

hogy a főurakat talpa alá ne szegje? Engem letesznek! Hát ki tartja a trónust, ha nem a főurak? Ha az új urakat gyűlölik, azt értem, a Fuggereket, Szerencsés Imrét, akik a mások zsírján hájasodnak, most szíják tele magukat, potomért elbérlik a bányákat s hitvány pénzt vernek, hogy egy régi tallérba öt új megyen. Vagy hát ott az istentelen Móré Filep, az Úr házának zsákmányolója, aki Szent Gellért koporsóját is elharácsolta, — gyűlöljék az ilyet. Gyűlöljék Sárkány Ambrus országbíró uramat, a kalmart, borkupecet, harmincadok bérlőjét, a polgárság nyúzóját, — jól van. Vagy hát nem szolgált-e rá Szálkán uram, a csizmadia-érsék, a varga-ivadék, a ledér, a zsebrák? De velök együtt engem is letesznek! — És vajh kiért? Csak egy Verbőczyért! A király meg, tesszen csak egy jó szót is mellettem? No hát, lágy pásztornak nyája között hál a farkas. Hiszen ha e Kelepeczy a nádor, akkor itt Zápolya uralodik.

SZÁLKÁN (az utolsó szavak alatt bejött). Örvendj, Báthory, hogy e nagy dőlés nem reánk szakad!

BÁTHORY. Ragyogjak, mikor az ország gyepelője egy köznemesnek a kezére jut? Érsek úrnak tetszik e máj nap?

SZÁLKÁN. Én ma elérem, amit rég ohajtok: hogy csendben csak a lelkieknek éljek.

BÁTHORY. Kegyelmednek mindig módjában volt az.

SZÁLKÁN. Ejh, náderspán, nem estünk oly alá. Kegyelmed próbált személyét megszokta a király. Szava ezután is utat lel fülébe.

BÁTHORY. Érsek urunk királyné asszony szűk kincstárának gyóntatója volt, meg áldozója; ez annyi, hogy kezében a király akaratja.

THURZÓ. Verődünk össze szép számmal, kiket Verbőczy uram zabolája tör.

Saruban nehéz paripát megülni.

BORNEMISZA. Csak korpád legyen, könnyű ebet kapni.

BÁTHORY. Verbőczy — nádor! Ezt én túl nem élem.

SZÁLKÁN. Javára válhat a szegény hazának.

BÁTHORY. Az érsek védi, mert bocskort viselt.

BORNEMISZA. Hogy köznemes? — Okos és tiszta férfi.

Ledér urakkal szemben súlya van.

BÁTHORY. No hát, én úgy lefestem a királynak...

BORNEMISZA. Még be se' tette a lábát ide,

És már megásva néki a verem.

BÁTHORY. Ha farkasul jön, essen is belé!

SZÁLKÁN. Én Zápolyával is frigyet javallok.

Kátyúba dőlt az ország szekere,

Ki húzni-tolni bírja, hát elébe!

BORNEMISZA (*intőn*). Ha az erőnek biztos útja nincsen,

Vigyázzatok rá: kármezőkre árad.

BÁTHORY. Egy Zápolyából nem lesz Dózsa György!

BORNEMISZA. De ami már is: hogy a trónra néz.

BÁTHORY. Nem telik abból mifelénk király, aki kucs-
mát viselt.

BORNEMISZA (*Szálkánhoz*). Mi egy ösvényen járunk.

SZÁLKÁN. Igaz úton.

(*Ketten odább húzódnak.*)

BÁTHORY (*utána szól Szálkánnak*). Mert azt hiszed,
király lesz Zápolya.

BORNEMISZA (*hátrafordul*). Nagy máglyát raktok,
munka lesz megoltni.

THURZÓ (*Báthoryhoz*). Igaz, nem rossz megférti Zápolyával. A vajdát a király nem szíveli, köztük barátság nem tarthat soká. Zápolya gögje egykettőre felforr, s mint bomlott órasúly, hamar lefut. Aztán megint csak rajtunk lesz a sor.

BORNEMISZA (*e szavak alatt odafigyelt*). Hejh, ti nagy urak, csak magatoknak királykodtok, az országgal nem törődtök! Még a kezek szét se váltak, lám, már bontjátok a szert. (*Nagyot sóhajt; összekulcsolt kézzel.*) Néhai való jó Mátyás király, ha most élnél, gondolnál gondunkkal!

(*Kürtszó.*)

Mossó (*hátral jelenti*). Most száll a kompra a királyi hintó.

(*Mozgás.*)

(*Jobbról hamar be Mária, nyomában Perényiné, Perényi püspök és Péter, meg Henckel.*)

MÁRIA. Istenem, Lajos! *(Mellére kulcsolt kezekkel átsiet a termen, az ambilusra, ott kinéz.)*

Lombokkal ékes a királyi gálya.

Úgy úszik, mint egy zöld remény-sziget.

PERÉNYINÉ. Emlékszel-é, ez a nagy víz hozott,

Mint ifju lányt, e vén királyi lakba.

MÁRIA. Te jöttél értem akkor, Dorka néném.

Esztergomtól Budáig zengett a zeneszerszám.

Előttem lengett élet és jövő.

PERÉNYINÉ. Te voltál a jövődő, a Remény,

E nagy folyam volt diadalmi útad,

Mely itt bárkáinkat hordozza hátán,

Lent védő gátunk a török felől,

S ha tán apad, vérrel kell megtetézni.

Oh nézz e síkra : szinte egész ország

Borul elédbe, téled vár segílyt.

Nem hallod-e szívdobbanásait?

E föld alatt magyar csontok pihennek,

Rajtok magyar ember szánt, ví, arat,

Ki megtartotta ötszáz éven át.

Mi élők itt csak zsellérek vagyunk,

Azoké e föld, akik hajdan voitak

S az eljövendő nemzedékeké.

Az évi termés, az lehet mienk,

De a haza, az óvelők közös.

Nem hallod-é, hogy éjjel megmozdulnak

A hantok, s holtak pihegése hallik?

A nád is kardot, buzogányt terem.

Segíts megvédeni örök-alvók álmát,

Élők nyugalmát, gyermekek jövőjét.

MÁRIA *(kinéz, aztán Perényinére emeli szemét, kezét annak karjára teszi).*

Itt ért fenékre éltem horgonya.

Bátyáim engem nem hagyhatnak el.

Ez országot kötés kapcsolja velők,

E trónust, hogyha nem hoz új magot,

Őnékik írja.

SZÁLKÁN. Védjék, mert övék.

MÁRIA. És mert enyém. Karuk elér idáig,

Gonosz végzetnek ők utját szegik.

E szer még a császár keze-írása.

E császár, óh, az elme dísze volt!

Tervekkel átövezte a világot,

Mikép a csillagok aranyhálója, —

Sok nagy halat, országokat fogott.

Halott kezével most is sorsot intéz.

Utóda bátyám, még ifjú, s ma császár.

BÁTHORY. Lajos király is kart nyújtott azért.

SZÁLKÁN. A török ellen vágyta e hatalmat.

MÁRIA. Oh, e szakadt palást e szűk országot,

Csak ezt fődözzé bé! De íme, bátyám. *(Kebléből
kis képet von elő, nézi.)*

Ez ifju arc kemény vonásain

Országok jövődjé van felírva.

Világra szóló birodalmat épít,

Mi — árnyékában meghuzódhatunk.

SZÁLKÁN. Egész Európát újra szabja ki;

Ferdinandusnak szánta ezt a szélét.

Mossó *(jelenti, hátul)*. A komp kiköt a Szent-Gellért
alatt.

MÁRIA. Kedvvel köszöntsük a királyt, urak,

Hiszen ma győzödelmet aratott.

BÁTHORY. E győzelemnek mi adjuk meg árát.

MÁRIA. A nádor számvetése sántikál.

Egy új pénzen mienk a köznemesség.

BÁTHORY. Verbőczy — nádor! Ez annyit jelent. . .

PERÉNYI. Hogy a nádor holnap nem Báthory.

MÁRIA. Hogy a nemességnek vezére nincs,

Elveszti legjobb hívét Zápolya,

Verbőczy meg önnön népszerűségét.

BÁTHORY. De csorbul a királyi hatalom!

MÁRIA. Ám a király személye kedvesebb lesz,

Ezzel megint hatalmasabb.

(Bornemisza, Thurzó bólintanak.)

HENCKEL.

Ha a sors

Férfiuvá cserélné a királynét,

Byzancho' volna szögezve a szultán.

MÁRIA. Szavad fulánkja sérti a királyt,

A méze engemet.

(Kürtszó.)

MÁRIA (*tapsol, siettetőn*). Elő a fáklyák! Citerák!
Hamar!

(*Hátul jobbról kobzosok jönnek, mások fáklyatáncchoz kört fognak a teremben.*)

GUIDOTO (*fejcsóválva Burgióhoz*). Ballar tutta la notte!
BURGIO (*válvónva*). A kétes napra biztos áldomás.

KOBZOS. Szabácsot verjük?

MÁRIA. Egyre harci ének!

Ágyú, török, vér, — mindig iszonyat!

Minálunk lágyabb énekek teremnek:

Kudrun szerelme, a Walthari-dal.

(*Ringatózva dúdolja magának.*)

Ketten vagyunk magunkra, nincs a terembe' kém,
S ha tudnám biztosan, hogy szerelmed az enyém,
Ha tudnám, hogy hűséggel megőrzöd tervemet,
Elmondanám a titkot, mit szívem rejteget...

És lábához borulva, könnyezve szól a lány:

Uram, bármerre hívj el, megyek lábad nyomán.

(*Hátul a tornácon mozgolódás, balról apródok jönnek s a kirdly huszárai, felállnak; a zene megszólal. Barkó kinéz s tanácslatan, kérdő arccal fordul vissza. Mária Lajos elébe indult. Barkó láttán félúton gyökeret ver, csodálkozva. Csend.*)

LAJOS KIRÁLY (*hátul a bal ajtónál megjelenik; — rövid hermelines bíborköpeny, kalap, karimáján korona; szomorú, méla*).

MÁRIA. Sajnáljuk, hogy nem leltük kedvedet.

LAJOS. Oh, kedvet lelteni nálam most bajos.

MÁRIA. Megalázás ért? Oh, a gőgös rendek! (*Keze ököibe rándul.*)

LAJOS. Magam előtt vagyok porig alázva,

És bevádolva, elítélve is.

MÁRIA. Ki mert vádolni téged?

LAJOS. Enszivem.

Az élethől sokat eltékoztaltam,

A nemzetéből is. Most már tudom.

Ők nem bántottak, ők még mentegettek,

Hogy gyermek, ifju voltam és csak a

Tanács-urak hibásak. Ámde ők
 Jártak solymászni a Pilis tetőre,
 Vadászni Nvékre s nyári estvelen
 Fáklyás sajkákon át a zöld szigetbe,
 Új csillagokat gyujtva a Dunán?
 Két gyermek játszott e királyi széken,
 Csak játszottak, és gvermekek maradtak.
 Most látok, értek! Oh, a száműzött
 Komoly percek k'sértetek gyanánt
 Most visszatérnek, mint a bú órái,
 És kincsüket felprédáltan lelik.

BORNEMISZA. Felséged máma megnőtt, férfivá lett.
 LAJOS. Hogy a férfi az ifjuért lakoljon.

(Kikelve, Bornemiszára támad.)

Mit tettetek velem? Hát szabad ez?
 Másnak az életét eltékozolni?
 Egy országra oly királyt tölteni fel,
 Aki nem érti e szót: kötelesség.
 Ma megtanultam: egy uton lehet
 Ettől menekvés, — hogyha teljesítjük.
 Meg tudnám rázni ős szakállatokat! —
 Törpét rostáltatok belőlem, azt, azt!
 Hogy meg ne nőjek, emberré ne váljak,
 Urak, szolgák nevetsége legyen csak.
 De esküszöm, hogy másképp lesz ezentúl!

MÁRIA *(kezel csillapítón ura karjára teszi; Lajos végig-simítja homlokát, ocsudik).*

Felséged minek gyötri így magát?
 Nincs más hibája, mint az ifjuság.
 A bimbó mind a nap felé nevet.

LAJOS *(igen gyöngéden).* Te, Mária, te még férfibb valál.
 Darab arany voltál egy vak kezében,
 Aki nem látta fényességedet.
 De én... de én...! E terves Szolimán
 Byzanban látta, hallotta bajunkat,
 S én, a király, én itt süket valék!

MÁRIA *(a trónszék felé vezeti).*

THURZÓ *(Báthoryhoz).* Nagyon hullámlik, — de nem
 [tart soká.]

Mossó *(az ajtónál).* A rendek szószólói váraкоznak.

BÁTHORY. Ohó, beh siet a friss nádorispán!
LAJOS. Kétkedők! Szavam a szél közöttük

Még el se fűtta, — és már sem hiszik.

SZÁLKÁN. Ez esti órán, bármi okra jönek,
Ne játsszuk el a nappal nyereségét.
Ha tud Felséged olyan szint mutatni,
Mint hogyha banná mulasztásait
S békülne...

LAJOS. Ezt érezni is tudom. [tatá.

BÁTHORY (Thurzóhoz). Sikos szavát már nem becsusz-

LAJOS (a trónra ül Máriával; intésére a bal ajtó kitárul,
jön Verbőczy, Zoby, két más nemes úrral. A főurak
kétoldalt a trón körül, Szálcán a királyné mellett,
Verbőczyék az ajtóhoz közel, Perényiné két fíval
a királyné ajtajánál).

LAJOS. Szavam beváltását sürgetni jösztek?

Azt híve, hogy mit nyílt mezőn fogadtam,

E várba érve megmásolhatom?

(Erővel.) Ha kívánjátok, szent ostyát veszek rá!

VERBŐCZY. Elég nekünk, ha a király — király,

Igazság-tévő, országvédő felség,

Mint voltak e széken dicső elődi.

Kesergve látjuk, mint bukunk alá,

E szép országban nincs törvény, erő,

Talapja reszket, épületje ing.

Cifrán ül a bűn, koldus a becsület,

A szent igazság félve bujdosik,

Előrelátás szemét elköttötte

Az érdek és megnémul az okosság.

Mi hát e székek, melynek oszlopa

— A főnemesség — korhad és reves,

Alája szegjük a nemesi vállat,

És fölemeljük, fel, olyan magasra,

Honnan mindenki egyaránt kicsiny.

S pálcát adunk a Felséged kezébe,

Hogy mint a Mózes, új erőt fakasszon.

Szívünk vérének hozzuk áldozatját,

Királyi szóra készek hadba szállni;

Minden tíz jobbágy egy vitézt jelent,

Minden kapu után egy jó arany jár,

Csak, mire szánjuk, minden oda folyjon.

MÁRIA *(felcsattan)*. Egy a király, egy a fejedelem!
SZÁLKÁN *(fölemell ujjal)*. Régen a gyűlés bizott a
[királyba.

VERBÓCZY. Megbízunk Felséged jó szándokában.

ZOBY *(belevág)*. De a kincstartók, már Batthyány óta,
Széjjel prédálták, amit összeadtunk.

EGYIK NEMES. Szerencsés is világszaló zsvány,
A kicsikart adót egyébre költi.

VERBÓCZY *(kézzel hátrainti őket)*.

Adónk negyedjén felséges királynénk

Állatna serget. A királyi szék

Zálogba hányt minden javát kiváltjuk,

Hogy fény ragyogjon a király körül.

LAJOS *(kezelével visszahárítja Verbóczy szavát)*.

Szemünk előtt csak ország gondja álljon.

Adótok egy fillérig hadra megy.

PERÉNYI. Egy rossz peták se cseppen másfelé.

De — megajánlva volt adó elégszer,

S tavaly az egy Verbóczy hozta be.

BÁTHORY. Ez is fogás volt!

PERÉNYI. Üdvös egy fogás!

Igy fogja hát minden nemes adóját,

Másképp fogunk a fűbe fog harapni.

EGYIK NEMES. Nem hallik, hogy készülne a török.

PERÉNYINÉ *(hévvel)*. Csak itt ne tudnák, mit mindenki

Ekéje mellett karddal jár a szántó, [retteg?

A gyermek is mind háborúsdit játszik,

Az udvarházakban az úrfiak közt

Török fejekbe megy a kockajáték:

Ki hányat tartozik elejteni.

Én is evégre hoztam két fiam,

Király urunknak jobb- és balkarul.

(Könnyes hangon.) Mikép oltárra, úgy ajánlom őket.

*(Péter fiára mutat, az előre lépve térdei haját s a király
balkezelével int neki.)*

LAJOS. Apád nyomán járj. *(Péter feláll.)*

NEMES. Hogy' hogy' a török?

Mindig beszéltek, mindig emlegették,

S egy Rhodus, Cyprus mindig visszafogta.

PERÉNYINÉ. Rhodust bevette, Cýprust elfoglalta,

Hadának az csak iskolája volt,
 A jó szerencsével hogy összeszokjon —
 Határaink meg tárva-nyitva állnak,
 S békén szunnyadnak a tunya szívek.

NEMES. Eb higye, hogy átkelhet a Dunán!
 PERÉNYI. Urak, csend! a király előtt vagyunk.
 ZOBY *(közelebb lép a trónhoz).*

Van ám minékünk még egyéb bajunk is.
 Hogy a nádorspánság letelt, no, mondok,
 Tegyük ez egyszer magunkszórú nádort,
 Ki tudja a szegény nemes baját.

(Lajos biztatón bólint.)

Mind is javallták; ám ihol, a vöm,
 Verbőczy István, most nem áll kötélnek,
 Váltig szabódik, hogy csak köznemes,
 Hogy álljon ő meg a hatalmasok közt,
 Incselkedések és ármányok ellen?
 Mi vállainkra vettük, most is ott van.
 Parancsolj rá te, felséges király.

LAJOS *(Verbőczyre néz).* Kire bízám a törvényt, ha
 Ország hajója örvényben forog, [nem órá?
 Ma fogjon össze főúr, köznemes;
 Kezüket egymáséba épp ma tettem.
(Feldáll.) Mai vetésünk gyorsan érjen magba.
 A gond, a balsors, mely eddig gyötört,
 Álomnak tessék, melyből most ocsúdunk.

VERBŐCZY *(kucsmáját lengetve).*
 Gyerünk, urak! felébredt a király.

(El Zobyval és nemesekkel.)

SZÁLKÁN. Megyünk mi is, végére jár a ma.

LAJOS. Csak menjete; Lajos megy véletek,
 És új király jön és egy új világ.

(Leszáll a trónról. Báthoryhoz.)

Köszönjük, nádor, jó szolgálatod.

A sors akarja így. Csak jóra váljon!

BÁTHORY *(hetykén).* Kelhet még a mi házunkra verőfény!

LAJOS *(ezt hallva, tőle elmenőben, halkan).* Borgózós nádor!

BÁTHORY *(egyet ránt a mentén).* Eh, táncos kerál'.

MÁRIA (*Szádkánhoz*). Érsék atyánk ne vonja meg mi-Tanácsait. — mi híven megfogadjuk. [tőlünk]

SZÁLKÁN (*most már Lajos is mellettük áll*).

Ország pecsétjét holnap átadom,

De gondjait, míg élek, viselem.

LAJOS (*kezét nyújtva Bornemisznak*).

Ez egy kemény szót hosszú szeretet

Takarja el jövőre, mint a múltba.

BORNEMISZA. Felségednek becsületére vált az.

(*Urak el, csak Perényiné, Perényi, Bornemisza, maradnak a királyi párral, hátul a bal ajtónyílásban, meg Barkó.*)

PERÉNYI (*Máriához, halkan*).

Felség, könnyörgök, légy vigyázatos.

Hallám az érseket. A szent palástba

Kezed ne szője ármány fonalát.

Aki szelet vet, majd vihart arat.

Lajos meg Zápolya — az nem lehet.

LAJOS (*a jobb nyíláson hátul kinéz*).

A hold ma mindent tündérfénybe von,

Előttem a jövő is így dereng.

Szívemben egy madárka énekel

Reményt, szerelmet. — Nem jössz, Mária?

MÁRIA. Megyek, uram! — (*Perényihez.*) De jóval

A főurak egy részit elveszejtők, [biztat ez.

Most Zápolvával többet pótolunk.

LAJOS (*bejő, Máriához*).

Beh édes alkony ez! Az angyalok

Mennyi pitvarából néznek a világra

S nekünk aranyfáklyákkal integetnek.

Ha! szent Dávid ezüst hárfája peng.

A lágy hullámok félig szenderegve

Ringatják a sok apró csillagot,

Mint képedet és hangodat szívem.

MÁRIA. E nap szerencsés volt; miibe ma fognál,

Minden jó végre jutna, úgy lehet.

LAJOS (*nevetve*). Mihez foghatnék késő estvelen?

Örülök, hogy e kétes nap letelt.

MÁRIA. Tart még a nap, — a terv is félbe van.

LAJOS. Nekem már nincsen több kíváratom.

MÁRIA (*hízeleg, állát simítja, vállára hajtja fejét*).

De van nekem. Azt, úgy-e, megadod?

LAJOS. Nem szoktam-é?

MÁRIA. Hát bölints rá igent.

LAJOS. Még nem tudom, mi.

MÁRIA. Károd nem kívánom.

LAJOS. Mondd hát, vagy súgd csak. (*Odaltartja fülét.*)

MÁRIA. Jaj, inkább találd ki.

LAJOS. Hamar, hamar, amíg a napba tart.

MÁRIA. Oh, ezt magadtól tudnod kellene.

LAJOS. Ha nem tudom!

MÁRIA. Ne mondj rögtön nemet.

LAJOS. Kiváncsiság gyötör.

MÁRIA. Törd hát fejed!

LAJOS. Ej, hány darabra?

MÁRIA. De ne vedd zokon.

Elébb gondold meg.

LAJOS (*tréfalva*). Látom, nagy kíváncság!

Talán egy sólyom?

MÁRIA. Az, de ritka nagy.

(*Komolyan.*) Lajos, — tudod, — békülj ki

[Zápolyával.

LAJOS (*elfordul*). Ez egyet, ezt nem! Honnan is veszed?

MÁRIA (*durcásan*). No szép ígéret!

LAJOS. Ezt te nem tudod.

MÁRIA. Olyan butuska lettem reggel óta?

Ne haragudj; gondold meg, *ezt* ígérted.

LAJOS. Verbőczyt immár nádorul fogadtam,

Most Zápolyát királynak én tegyem?

MÁRIA (*tréfásan tanítva*).

Józan okosság legyen nádorod,

S szerencse a király.

LAJOS. Hallgass ide!

Hogy Mátyás nagy király szemét lehúnyta,

E Zápolyát — akkor még kis gyerek volt —

(*mutatja*)

Az apja fölemelte (*ezt is*) s így beszélt:

»Embernyi volnál, most király lehetnél,

Ez üres koronát fejedbe tenném.» —

Azóta felnőtt — és nyulkált is érte.

MÁRIA. Hiába volt ám!

LAJOS. Az nem rajta múlt. —

A fülke ablakán, ahol atyám hált,
Egyszer becsörrent két ólomgolyó;
Látatlanul maradt a cső, a kéz.
Egy lélek sem szólt, ámde minden ajkon
E Zápolya János neve fagyott meg.

MÁRIA *(nevelve)*. Sárkánnyal álmodott a gyáva
[udvar!

LAJOS *(folytatva)*. Jeggyűrűkből egész láncot kovácsolt,
Hogy avval e trónust magáho' rántsa.
Öccsének elgyűrűzte Corvin lányát,
Magának Anna húgomért esengett,
Ki Ferdinand bátyádnak hitvese, —
Hugát meg a lengyel királyhoz adta...
Minden lépése a trónus felé tart.

MÁRIA. Jól házasodni csak szabad talán?

LAJOS. Igaz, a te családod érti azt.
Mit el nem ért ő, az most Ferdinandé,
Hugom keze és minden örököm.
Ezért is őrizhetné ezt a trónt.

MÁRIA. De hisz maga mai napig se nős.

LAJOS. Ki tudja, hátha épp kezedre vár?

MÁRIA. Ily ingerülten még nem láttalak.

LAJOS. Azt mondják, hogy ma lettem férfivá.

Az egész udvar titkos pártfele,
S én mindent, mindent féltek Zápolyától,
A koronát, országom, tégedet.

MÁRIA. Ezért fájt hát szavam? Lajos, bocsáss meg!

Azért állítnám a trón lépcséjére:
Ott szokja meg helyét, ő, s mások is.

LAJOS. S mi tartja ott meg, egy lépésnyire?

Országomban a legdúsabb nemes,
Erdélyi vajda, jó sereg ura,
Vágyók reménye, a korona őre,
Várója is, azonfelül pedig
Még: Zápolya.

MÁRIA. Azonfelül?

LAJOS. Bizony,
Sokak szemében ez azon felül van. —
Árnyékkirálynak hitt Bakócz Tamás,

Akárki rám tiport, átment fölöttem; —
 Ma test vagyok, — a szem belém akad.
 MÁRIA. A nap, ugy-e, nem száll le haragoddal?
 LAJOS *(ellágyulva)*. Kim van nekem kívül, Mária?

(Ölekezés.)

BARKÓ *(jobbra hátul kiint, földig letakart nagy asztalt hoznak, aranylányérokkal, evőszerrel; hátul a jobb ívnél leleszik; közepére két nagy széket állítanak, a többi alacsony, kecskelábú szék. Az asztal mögé kobzosok állnak fel s mögöttük megjelennek a táncosok. Egyszerre zaj kívül, fegyvercsörgés).*

LAJOS. Mi láрма ez? *(Bornemisza hátul el, balra.)*

E nap nem bír leszállni.

Mi férhet még túlhabzó serlegébe?

BORNEMISZA *(egy hadnaggal visszajő)*.

HADNAGY. Felséges úr, garázda söpredék,
 Hallván, hogy a nemesség kit gyalázott,
 S hogy állásukból is kivettetének:
 Vérszemet kapva, fosztogatni kezdte
 Fugger, Szerencsés, mások házait,
 Míg a kincstartó úrnál puskavégről
 Királyi tisztek néztek szembe velők...

LAJOS. E hír hazug! Én nem védelmezem.

(Mária elsápad, összenéz Bornemiszával.)

HADNAGY. És közberobbant pár kemény vitézzel
 Zápolya Györgynek hadnagya, Bodó,
 S ízgága balság amit felkavart,
 Már elcsitítá egy pár dárdanyél.

BORNEMISZA *(elgondolkozva)*. Zápolya György!

PERÉNYI. Ilyféle kis vihart

Olykor csak az kelt, ki lecsendesíti.

Kopott fogás ez, nem világsuda.

LAJOS *(Máriára néz)*. Váramban is már ők a rend-
 Személyem is az ő kezökbe van. [csinálók.]

MÁRIA. De látod, most is csak javunkra tettek.

(Asztalhoz ülnek, Lajos jobbkézt, Mária balról, a közepén; Mária mellett Perényiné, végül Szerémi páter, Lajos mellett Bornemisza, az asztalvégen Perényi. Barkó a fal mellett a zenét intézi. Elhelyezkedés közben megszólal:)

BORNEMISZA. No, végtire a mai nap betelt!

SZERÉMI *(hangtalanul pár szó asztaláldást mormol s ke-
resztel vel az asztalra).*

LAJOS *(billikomot emel).* Ezt a hazára! Véremet jelentse!

Igaz lélekkel, buzgó szívvel adnam. *(Isznak.)*

Ezt a királynéért, ki jobb fejem,

Reményem, életem, szép vigaságom.

(Összeüti serlegét a királynéval, leülnek.)

(A király háta mögött Was apród, a királyné mögött Hilda áll. Aranytálkóba aranykorsóból öntenek vizet a király és királyné kezére; a kéztörölt egy másik apród nyújtja; Was meg Hilda összerosolyognak. Magasra tartott tálon aranyos nyakú sült vadkacsát hoznak, tarka tollába takartan; így fácánt meg pávát is. Vesznek a tálakból.)

EGY KOBZOS *(zene mellett verset mond Szabács viadalából).*

Egy idén nagy jeles strumlast tőnek.

Azzal magyarok jó nevet vőnek.

Kit meg nem mondhat emberi állat,

Mely nagy harcolás volt Szabács alatt!

(A királyné intésére a kobzos egy futammal elhallgat, más zene kezdődik és körtánc. Egypár ütem után hátul balfelől zaj. Apródok jelennek meg ijedten a bal nyílásban; mindenki odafordul, a zene még szól.)

AZ ELŐBBI HADNAGY *(magából kikelve, elfúltan bekiált az ajtóból).* Hírnök a végekről! *(A zene elhallgat, a táncosok a falhoz húzódnak, azán kisorolnak.)*

HÍRNÖK *(sebesült piléz, — véres golyccsal átköltött fej, felköltött kar, kardja hüvelye üresen csörömpöl, — betántorog az asztal elé; a király feláll, előrehajol, félkezével a szék karjába kapaszkodik).*

Felség, teljes két napja vágdatok.

A vég Zimonyt bevette a török,

A szultán átlépett a nagy Dunán,

(Perényiné felsikolt.)

A Száván is, Buda felé özönlik.

Szabács utolsó óráját tusázza.

Kaponyákkal szegi útját a szultán,

Kaponyákból rakott hegyet Zimonyban,
 Hírmondó sem maradt tán második. *(Lerogy.)*
 BORNEMISZA *(Perényihez)*. Orvost hamar! *(Perényiné-
 hez.)* Vedd ápolás alá!

(Elviszik, ezek ketten vele mennek.)

LAJOS *(az asztalba fogózva pár lépést tesz, Perényi szé-
 kére lerogy)*.

Reggelre a tanácsot, Bornemisza.

(Bornemisza meghajlik, el.)

MÁRIA *(odamegy Lajoshoz, vállára borul, átöleli nya-
 kát; Lajos fölnez, megsimítja Mária arcát, feláll,
 félkarral ölelve, előre jönnek)*.

LAJOS. A lassu gond sarkára hág a gyors baj.

MÁRIA. Mi szörnyű egy nap ez!

LAJOS. A vész, a gond

Nem fér belé, pedig hosszúra nyúlt,

Hanem átér a virrasztásos éjbe.

(Jobbfelé indulnak.)

— Fügöny. —

MÁSODIK FELVONÁS.

Tanácssterem a királyi várakban. Hátn két ajtó, a bal oldalfalon is egy, jobboldalt ablak. A két hátsó ajtó közt egyszerű trónszék, mennyezele kétoldalt bő redőkben szélesen omlik alá; előtte jobb kéz felől kis asztal, azon bíbor vánkoston csupasz, egyenes kard. A tróntól jobbra és balra asztal, ország-cimeres szőnyeggel földig letakarva, fal-felőli oldalukon alacsony székek.

GUIDOTO a baloldali asztal mellett hanyagul ül az utolsó széken, háttal az asztalnak, félkarjával rajta támaszkodik; BURGIO előtte járkal, HARDECK egyszerű ruhában a fal mellett áll.

GUIDOTO (folytatva). . . fenn az asztalon
Bearanyozott eleven fiú
Töltötte az italt.

BURGIO (megáll). Szép gondolat!
Egy színarannyal futtatott fiú!

(Tovább járkal.)

GUIDOTO. Ma éjjel már элем csillant Velence.

Beh jó, hogy a Rendekek haza bocsátnak!

Úgy szomjazom már látni Tizián

Vecelliónak annyi új művét,

Ki dús ecsetjét színaranyba mártja.

Selyem, brokát — márványfalak tövén —

Csakúgy dagad, az aranyhaj sugárzik . . .

— Oh szép Venezia, hogy újra látlak!

BURGIO (megállva). Én is szeretném megláthatni már
A Vatikánban a stanzák díszét.

Rafael ott lehozza az eget
 És az Olympot hozzá emeli.

GRÓF HARDECK. Minálunk is most a sváb földön egy
 Dürer nevű festő jeleskedik,
 Nagy a divatja most az ilyeseknek.
 Luther meg is botránkozott e sok
 Szabad, világias ábrázoláson
 S a templomokból mind kivetteti.

GUIDOTO *(botjával a földre koppantva, feláll)*.
 E barbár föld a gondok háza csak.
 Örüljön, aki innen szabadul
 S nem áll a sírnak omló szélein.
 Rég megjelentém: ez ország halott,
 A szultán csak szemét lefogni jó.

SZÁLKÁN *(Brodariccsal a hátsó bal ajtón jő)*.
 Fogd, Brodarics, az ország nagy pecsétje,
 Te jobb sükerrel forgasd, mint magam.

BRODARICS. Szándék ne rosszabb, áldás több legyen;
 Tudom, hogy ezt magad is így kívánod.

*(Apródok kitárják a jobb ajtót, a király jő, koronásan;
 trónra ül, nyomában Verbőczy nádor.)*

GUIDOTO. Felséges úr! a doge e szavammal
 Bucsút vesz innen. Sebzi, hogy követjét
 E trónus lépcséjéről számkiűzik.
 Ha módja volna, haddal is segítne,
 Mint jó keresztény. Ám a hős oroszlán
 Sok vért veszíte; — szárazföldi sergünk
 Számot nem is tesz. Ámde hű szíve
 Barát magyarnak, ellenség töröknek.

LAJOS. Sok század óta ellen és barát
 Velünk Velence, amint kénye hordja.
 Barát, mikor erőtil duzzadunk,
 Ellen, mihelyst ránk más agyarkodik.
 Hűségtek is tengerfövényen épül.

BRODARICS. Im itt az írás, mellyel elbocsátunk.

(Guidoto átveszi; főhajlás.)

BURGIO *(lép elő)*. A szent atyának drága szíve vérzik
 E jó keresztény és hős nemzetért.
 Feljárta érte biztossal, levéllel

Az angol és a francia királyt,
 Kérő szavának még sincs foganatja.
 Császár, király egymással háborúznak,
 Egymást emésztik a pogány helyett.
 Oly kárhozatos, rút idöket élünk;
 Métély fogá a keresztény világot,
 Undok eretnekség megoszlatá.
 A Krisztus papja fegyvert nem ragadhat.
 Vegyétek észbe mégis izenetjét:
 Védjétek az országot, a keresztet!

VERBÖCZY (*közbevág*). Kopasz ígéret és odvas tanács:
 Ebből elég volt, ebből sánc nem épül.

BURGIO. A szent atya péterfilléreit
 Ajánlja: ötvenezer aranyat.

LAJOS. Mire elérkezik, marad-e vajjon
 Ezer vitézem, akik közt eloszam?

SZÁLKÁN (*késérőn*). Fél század óta készül a törökre
 A pápa, császár, — s egymagunkban állunk.
 Testünket két malomkő öröli:

Őrizzük Nyugat aranyalmafáját,
 S rabló pogánynak útjában vagyunk;
 E földön vívja két világ tusáját.
 A sors keze sokat mér vállainkra,
 De hordanunk kell: éltünkért csatázunk!

BRODARICS (*átadja a levelet Burgiónak, azlán Hardeck-
 nek is*).

Gróf Hardeck, — a levél.

LAJOS. Ez kénytelenség.

Reméljük, haddal fordulsz vissza sebtén.
 A német rendek, ók csak megsegítenek;
 Rokon, örökös, szomszéd — szélviharban
 Az égő házat hogyan oltanák!

HARDECK. Szívünk szerint hogy meg ne is segítnénk!

De belviszály marcangol minket is;
 Hadunk a császár mellett messze jár...

VERBÖCZY. Értünk a szóból. Most négy éve, hogy

A wormszi gyűlésen jártam segédért,
 Ország szerén' imádságot ígértek,
 A vad pogányt hogy isten elveszejtse. —
 De nem veszíté, — már megint harap.
 Ti, mint a farkas a mesébe, békén

Vártok, míg az oroszán mást emészt fel,
De végtire a sor rátok kerül.

LAJOS. Legyen. Mi hát siralomházban ülünk,
De hogyha minket terítőre vonnak,
Vegyétek észbe: jaj lesz nektek is! —
Szememről most szakad le a kötés,
Pedig a szívem régtől látja ezt,
Szemét csak ijedtében hűnta be.

(Kövelek meghajolva el, balra.)

BRODARICS. A gróf urat még várja a királyné.

(Hardecket a hátsó jobb ajlón vezeti be.)

LAJOS. Hogy az erős szándék csak lenge pára!
Szemem kárpitját felrezzenthetem,
Karom egy ösztön meglendítheti,
De szándokom nem él, ha karja nincs.

SZÁLKÁN. Lehetne karja.

VERBŐCZY.

És az Zápolya.

LAJOS *(komolyan, lassan)*. Meggondolom. De mostan.
A sors homályos rajzolásait [hagyjatok.
Elmém magába' hadd betűzze ki.

(Verbőczy, Szálkán el.)

LAJOS *(leveszi fejéről a koronát)*.

A korona a fön, a kard a kézbe:
Ez egy egész király. — Másé a kard.

(A koronát szeme elé tartja.)

János király fején szebben ragyognál!
Fényedben ott kardél villanna meg.
Te arany pánt, te szívem szorítója, —
Te boltozat egész ország felett, —
Abroncs, a nemzet lelkét összetartó, —
Multat jövővel eljegyző gyűrű:
A nagy királyoknak hatalmat adtál,
Nekem szegénynek véremet szívod.
Te néked én mindent feláldozok,
Örömet, boldogságot, életet,
Csak adj tanácsot és erőt, segíts meg!

(Bal ajtó előtt zaj. Lajos a koronát a párnára teszi, a jobb hátsó ajtó mellé húzódik, a trón kárpitja eltakarja.
Betoppan hevesen Báthory, nyomán Verbóczy.)

BÁTHORY. Kegyelmed nádor tán a Rákoson, —
A királyi tanácsban én vagyok.

VERBÓCZY. Engem egész gyűlés emelt ide,
Helyben hagyá a fölséges király, —
Váltig szabódtam, — most nem tágitok.

BÁTHORY. Amióta a Kerepeczy névnek
Vásott saruját kelmed csak lerúgta
S vadonat új név köntösébe bujt:
Ugyan fenn hordja a fejét; — vigyázzon,
Egy ajtófélbe még beléüti.

VERBÓCZY (nem felel, a tróntól jobbraeső asztalnál az első helyre áll, iratokat forgal).

BÁTHORY (az ajtó előtt nagy léptekkel járkál).
Az én feleim egy asztalt nem ülnek
Az engem ért csúfság után veled.
(Mellére üt.) Becsületembe gázolt a gyűlés,
Sárral kevert, azt sírba nem viszem,
A rám vetett sarat terád hajítom.

VERBÓCZY (fölnéz). Becsületem foltot bizony nem ösmér.

BÁTHORY. Nem káka az, — kileljük a csomót.

A bácsi gyűlést vajh ki zendíté fel,

Ki rakta ott a pártosság tűzét,

Amíg a lángja arcát fényesíté?

VERBÓCZY. Nem gyujtogatni, én megoltni jöttem.

BÁTHORY. A luteránusok máglyáit is?

VERBÓCZY (lecsüggeszti fejét, egy írásra hajlik, aztán lassan). Ha vétkezém, lelkem lakoltat érte.

BÁTHORY (szúrón figyeli).

Egy soha kardot nem kötött notáros

E háborús tanácsban mit keres?

VERBÓCZY. Törvény, igazság az én fegyverem.

BÁTHORY. Ha falvain jártatja a szemét,

Maholnap az országnak abroszát

Kell térdeire szétteríteni.

VERBÓCZY (szembe fordul vele székén).

A gyűlölségnek fegyverét ne rántsd ki,

Mert az országba vágatsz, Báthory.

Én nemzetemnek hű sáfára volnék,
 De botránykőnek, arra nagy vagyok.
(Feláll.) Felállok e tanácsnak asztalától,
 Hol az igazság a pusztába ordít.
 Háromszor is már trombitált a végzet,
 De fületeket eldugá süketség.
 Mátyás halálakor rivalla elsőt;
 A mennykő a vár tornyát csapta le.
 Másod szavával Corvin búcsuzott,
 A nagy királynak e vitéz fia,
 Hogy idegen jött atyja örökébe.
 És harmadjára Dózsa fűtta meg,
 Fejünkre keltve rusnya alja népet.
 Ma már Eszéknél harsog a török.
 Vigyázzatok, a végzet lába döng ott.
 Jaj néktek, a pusztában vigadóknak,
 Kiknek eszét az Isten elvév. —
 Nebo hegyén a csendességbe szállok,
 A jövődönék őrizem a törvényt.

(Elmegy balra.)

BÁTHORY *(zavarodottan néz utána).*

LAJOS *(előlép, fülét befogva).*

Ezt, ezt, a végzet kürtjét hallom én.
 Harsány szavával lelkem fölveri.

(Báthoryhoz, aki meglepetve fordul oda.)

E pártos ország képe voltatok,
 Egymást emésztve. — Oh, hogy ez az én
 Országom! — Hiszen a kard is kicsorbul
 E gyűlölségtől, elhomályosul
 A korona, amint ti ráleheltek!

(Az ajtó felé indul; felindultán kiált.)

Hej, kamarás!

(Barkó nyit be, félénken.)

Barkó, te vagy? Gyere!

No, izibe!

BÁTHORY *(elámulva szólni akar).*

LAJOS.

Ahol az okosok

Ilyen bolondok, halljuk a bolondot.

Bolond lyukból tán bölcsőbb szél ered.

BARKÓ *(háttul a bal ajtón belép).*

LAJOS. Jöszte, bolond, te adj okos tanácsot.

Mi ország az, bolond, ahol a törpék egymással marakodnak, valameddig egy óriás mindnyáját el nem tapossa?

BARKÓ. Bolond ország az, felség, ahol az igazságra kivetik a hurkot, az okosságot kalodába zárják, az erősnek békót vernek a kezére, *(Báthoryra sandít.)* a sánta megelőzi az éplábút, bajban sereg helyett tanácsot adnak. — A te országod ez, Lajos király, — csak be ne töresd főmet, mert igazat mondtam.

LAJOS. Okosan beszélsz, bolond.

BARKÓ. Mégis bolond vagyok, mert melletted állok; az okosak már illegetik a féllábukat.

LAJOS. Isten nem szán meg ily szegény királyt!

BARKÓ. Segíts magadon, ő is megsegít, ez régi példaszó.

LAJOS. Szó, szó, de példát hozzá nem lelek.

BARKÓ. Már pedig az országot megmentheti, aki akarja.

LAJOS. Szavad bukfencet hány, de énelőttem talpra esik. — Én akarom, egész lelkemből.

BARKÓ. Csakhogy a tied egy szál csupasz kard, nem áll utána senki. A főurak toborzója meg ez a lepcsés gajd:

*(Féllábra ereszkedik, a másikat előre kapja, botján citera-
rázást mimel.)*

Magyar, fogd meg a magyart,

Gáncsot ebanyjának!

Csípd meg az ikráját,

Harapd ki a szárát,

Tépd meg az irháját!

Ussz, usz, usz!

A sánta nádor megmentené a magáét, de már az ellenségét nem. Zápolya tán megmenthetné, de csak mint eb a májat a mészárostól...

BÁTHORY. Hogy azután maga bekapja.

BARKÓ. Hanem hát mondok egyet. Állítsd ki az egyvetlen emberedet, engem, Buda kapujába, derekamra kötöm páncélnak a császár levelét, kezem-

ben egy nádszál, — ha jön a szultán, eltátom a számot: Ham. bekarlak! — Meglásd, elsompolvog szépenletében.

LAJOS (*felrándul gondolataiból*).

Igv állok én itt, nádszál a kezembe'.

Szégyelhetné a szultán ezt a harcot.

Oh isten, beh gyámoltalan vagyok!

(*A trón karjára borulva, sírva fakad.*)

BÁTHORY (*hozzálépve, lágyan*).

Felséges úr, még jobb tanács jöhet.

LAJOS (*főlegyenesedik*).

Kard kell ide, nem sok pudvás tanács!

Élesre fent kard, melynek tiszta lapját

A pókhálós gond még nem szőtte be,

Hanem nap és szerencse ránevet. —

Vagy jöjjön hát a szultán, de az ország

Kapujában egy véres holttetem

Hever az útján — s ménje visszahorkan.

MÁRIA (*felindultan jön a jobb hátsó ajtón, Perényiné meg Szálkán érsek vele*).

Igy hát a külországi fejedelmek

Igérete egy szálíg cserbe' hagy.

LAJOS (*elébe siel, két kezét nyújtja elé, aztán lelankad*).

Akár ha mind süvem meg bátyád volna.

Eddig ugyan dongták e koronát!

Hogy Sámson a tetőt megrendíté,

Az oszlopok inogtak és kidőltek.

MÁRIA (*szorongva*).

Bátyámnak még üzentem a követtel.

LAJOS. Oh, válaszára számolhatsz, tudom.

Jövő-menő levél van itt elég,

Dunát lehet velök rekeszteni,

Csak a töröknek útját nem szegik. —

(*Keserűn.*) A császárságot elkapá előlem,

A félkezével fogja koronámat,

De ótalmára nincsen egy vitéze.

MÁRIA (*békítve*). Nagy ok lehet, mi néki gátul áll.

LAJOS. Egy sereg ok sem ér föl egy vitézzel.

MÁRIA. Most mibe fogsz?

LAJOS.

Tanácsodon megyek.

Olyan kardot vonok, hogy a nyomában
 Negyvenezer hasít a levegőbe.
 BÁTHORY. Felséged azt gondolja ...
 LAJOS (csendesen, komolyan). Zápolyát.
 (Mária meglepetten Perényinéhez s' mul. A négy szem
 feszülten néz a királyra.)

BÁTHORY. Uram király, hallgass meg ...
 LAJOS. Zápolyát!

BÁTHORY. Tefelséged meghígye ...
 LAJOS. Zápolyát!!

Lassan szivárgó forrás volt e terv,
 Most már folyó az elhatározás, —
 Rábízom sorsomat meg népemet.
 MÁRIA. Fura is, jobban félni itthoni
 Ellenségtől, mint igazi töröktől.
 BÁTHORY. Felséges úr, egy szót hallgass ki csak.
 (Mária, Perényiné, Szálkán nagyon figyelnek.)

Dózsát e János vajda verte le.
 Ha most kardját e győzelem övedzi,
 Ő ment meg újra, — hát övé az ország.
 LAJOS (keserű gúnnnyal).

Elvesztenéd, csak Zápolya ne győzzön.

BÁTHORY (a koronára pillant).
 S ha majd kezét idáig nyujtaná?

MÁRIA. Fölkent felség vagyunk, Isten hajolt le
 Hozzánk, kezével tette azt fejünkre.

BÁTHORY. Vagy ha a korona árván maradna?
 Végzés vagy, hogy csak hazánkfia
 Lehet király ...

MÁRIA. A császár ellenében
 A kis Erdély vajdája nem sokat nyom.

SZÁLKÁN. Ne vess mindenha gáncsot, Báthory!

Ha a felség a hosszan aluvóknak
 Kardot kötöz, ne csorbítsuk magunk.
 Győzd meg magad, mint a király legyőzte;
 A koronánál többre te se tartsd
 A nádori botot. E Zápolya
 Ország javán jár most ...

PERÉNYINÉ. Rossz kocka ez,
Sokat próbáltak már vele, de csalfa,
Csak vakra fordul, — ám ha nincs különb...

MÁRIA. Akárhogy' is, az orszáig kardja — ő.

LAJOS. Nyargaltass érte, jöjjön a tanácsba.

Előbb magam váltok szót véle itt.

(Báthory el, Szálkán utána.)

MÁRIA. Örülök, hogy meglátom Zápolyát.

LAJOS (fellobbanva). Nem akarom, hogy lássa a királynét!

MÁRIA (hízkelkedően). Hát úgy lesem meg, ablakon
[keresztül.

(Nevetve.) Török basát úgy sem láthat szemem, —
Ezt el nem engedem.

LAJOS. Milyen makacs vagy,

Te édes, kedves, durcás angyalom!

MÁRIA. Már nagyatyus azt szokta mondani:

„Amit e kis lány a fejébe vesz!...”

De ő nem bánta fejességemet;

Úgy szeretett, már amilyen vagyok.

LAJOS. S mért vagy kíváncsi rája annyira?

MÁRIA. Országomban az első dalia,

A legszebb férfi, egy valódi hős...

PERÉNYINÉ (szája elé emelt kézzel, mintha Máriának mutatná, hogy ne járjon a szája).

Hát — férfinak lökték e jaj-világra,

De első csak a pártosok szemében.

MÁRIA. Mindenki ellen vagy barát vele.

Egész országodat ketté szakítja,

Bálvány felének, réme másikának.

E kis világban egy nagy vágy lobog,

Egy cél világít, — és ez az övé.

A többi lassan mászik levelén,

Ez egy, ez a hír szárnyain repül.

PERÉNYINÉ (csitítva). Azért még nem sas, pille is lehet;

Színes porát az első szél lefujja.

LAJOS (mosolyogva). No lám, Zápolya-párti a királyné!

Vigyázz, még párttűtő lesz a szived.

(Két keze közé fogja Mária fejét, úgy néz szemébe.)

- Már is fáj nekem e kigyúlt tekintet.
 A te szemed lángja csak nekem égjen, —
 Ez az örökfény lelkem templomában.
- MÁRIA. Asszony keze csak jobban tud kötözni;
 Ha itt lehetnék e találkozáson,
 Örökre hozzád kötném Zápolyát.
 Bokrára kötném, néki díszbe volna,
 S tennék valamit én is legalább.
- LAJOS. E Zápolyát ne hajszál kösse hozzám.
 (Mária fejét simítva.) Ez mind enyém, egy szálát
 [sem hagyom.]
- MÁRIA (ráborul). Lajos, e féltés büszkeség nekem.
 Hagyj rálehelnem szempilládra, így,
 S e ráncot elnevetni homlokodról.
 Ne lássam hát, de *itt* kihallgatom.
 (A jobb ajtóra mutat.)
- Meglásd, javunkra fordul ez.
- LAJOS. Hiszem.
 Ha Zápolyában tiszta szív lakik,
 Ő sem rosszabb nálam. Nagyot fogadtam,
 S érzem, hogy Isten meghallgatja azt.
- MÁRIA (az ablakhoz lép). Már tán jön is. — Nem, csak
 Fura szerzet. [nép gyűl a parton.]
- PERÉNYINÉ. Az ám, naszádosok.
- LAJOS. Ezek hírt hoznak. (Barkóhoz.) Menj, vezess fel
 De meg ne sejtse, hogy kivel beszél. [egyet.]
- PERÉNYINÉ (az ablakon kinézve). Álnok folyó, hogy'
 Királyi várlak nézi benne képét [siet, pedig itt
 S e zöld sziget... Mégis rohan oda,
 Hol vér lepi és füst kormozza tükrét.
 A nagy veszélyről erre hírt nem ad,
 Partján az ország csendesén piheg,
 Míg orgyilkos kéz nyúl be ajtaján.]
- LAJOS. Van már, ki védje.
- PERÉNYINÉ (hosszan ránéz, aztán). Itt az emberünk.
- BARKÓ (a naszádossal balról).
- NASZÁDOS (az ajtóban hátranéz). Hejnye, fikomadta!
 Mennyi kótyonfitty léhűtő, csak úgy bukdácsol-
 nak egymásba. Így mán értem, hogy a végekre
 nem kerül zsold, mert sok gödény elhordja a tavat.

(Körülnéz.) Aj-haj! be' szép, akar az imádság.
(Szeme megakad az ablak előtt állókon.) Dicsértessék!

LAJOS. Mi járatban vagy?

NASZÁDOS. Naszádosok vagyunk Zimony alól, feljebb szorultunk.

LAJOS. De csak nem Budáig?

NASZÁDOS. De, majd az égbe! Olcsó volt a bőr, mink meg éppen hogy ingyen adtuk volna, mert álló esztendeje nem láttunk zsoldot. (Kucsmáját gyűr-kölve.) Pedig hajos mindétig csak lopásból élni, mert végtire még rajta veszt az ember.

LAJOS. Hát zsoldért jártok?

NASZÁDOS. A cimborák azt akarnák értésére adni a királynak, ha van szíve a szegény vitézhez, hogy a kereket is kenik, az evedző se jár magától.

BARKÓ. Róka legyen, aki a beszéded lyukából kitalál.

NASZÁDOS. Pedig igényes, akar az a brons, kereken csak egy körül forog.

LAJOS. A kapitány nem beszélt veletek? Hogy' bocsátott el, háborús időn?

NASZÁDOS. Kicsit kérdeztük. Beszélni beszélt azt, egész csúnyává, de hát mifelénk eb a zacskó pénz nélkül. Addig a barátság, míg zsíros a konyha.

PERÉNYINÉ. Ember! az ország kapuját hagynátok nyitva a török előtt?

NASZÁDOS. Fal is pénzért épül. Ökör szánt másnak, a ló csak feleszi a zabot. — Hejh, ha én király volnék, anyó, csak ilyen fiatal népet túrnék az udvaromban, mint a galambom. (Máriára.)

LAJOS. Most mindenki kardot köt a hazáért. Nektek nem tetsző a vitézi élet?

NASZÁDOS. Ne dicsérje nekünk senki a háborút, ha piros pántlikába van is szegve.

LAJOS. Hű emberei vagytok a királynak?

NASZÁDOS (vállbonva). Ki így, ki úgy. Ki hol hizik, ott bízik.

LAJOS. Hát hol bíztok a királyon kívül?

NASZÁDOS. Hallatódzik, hogy János vajdához teveszámra hordják a tenger kincset a töröktől.

LAJOS. Hígvelejű mesék! Hogy cimborálna magyar a törökkel?

NASZÁDOS. No csak, no! Nem kell mindjárt felfor-
tyanni. — Hát hiszen én nem láttam belőle egy
árva polturát se', bár annyija volna, hogy nekem
is jutna. De biz sokat odahúz a szimat. Az a leg-
jobb pénz, amit a szóbeszéd teszen tarsolyába,
az el nem fogy soha. Pedig' sok kell neki, mert
hogy — vizket esze a koronára.

LAJOS. A koronákat nem mérhetni fonton. Hát azt
reméllik?...

NASZÁDOS. Sok abba számít, hátha jobb világ lesz.
Jó ember a király, szegény, de csak úgy lóg-lóg
az urak közt. Most tegnapra sincs zsold, akkor
tán holnapra is telik.

PERÉNYINÉ. Azt se bánnák, ha egy követ fuj a törökkel?

NASZÁDOS. Mi kárunk benne? Urak dolga ez; a sze-
gény ember gondja csak a holnap. Különben azt
vetik, Lajos király is eladja az országot a császár-
nak, meg az öccsinek, — hogy nőjjön a fejhez
az a kucsma, aki helyett koronát akar cserélni!

(Mária idegesen fészkelődik.)

BARKÓ. Ne te ne! Többet tudsz, mint egész országtanács.

NASZÁDOS. Hát hall az ember, hogyha nem süket.
Oztán mindég ott lődörög felénk az a tekerő vén
Jeronimus, annak jár a szája.

BARKÓ. Kiféle az? Mit kajtat arra, hé?

NASZÁDOS. Cinóbert árul, hanem úgy kitarítja, hogy
nem kél. Egy fonttal bebarangolja félországot,
szedi begyébe a szót, osztég — lóghec! — viszi.

LAJOS. Mint egy rémséges vén varangyos béka, úgy
fogsz be nyáladdal mindent körültem. Menjetek
Pál préposthoz, itt Budán, az megfizet.

NASZÁDOS. Dejsz' oda nem megyünk. Annál mán jár-
tunk a minap. Köböllel mérte a szitkot, pedig
hát magunknak is terem, csakhogy egy rossz
bocskort se adnak érte.

LAJOS. Törvénybe ment, hogy adót kell fizetni; abból
kiáll a zsold.

NASZÁDOS. Az a! Törvények bővsége, igazság szük-
sége. — Mondja, fiatal úr, lesz abból valami, hogy
meglássuk a királyt?

LAJOS. A király hallotta panasztokat.

NASZÁDOS. Úgy értsem?... Hogy a magyar kerál...
(*Egyet ránt magán.*) Hát csak így?! No lám,
megint hév köre folyt a szó.

PERÉNYINÉ. Nyugodjatok meg.

NASZÁDOS. Hásze' a tót is megnyugszik, mikor a fáról
leesik. — Istennek ajánlom!

(*El. Barkó utána.*)

LAJOS. Hát így török kardom dirib-darabbá!

Ily együgyű csacsogás férge mint

Kikezdi ép, piros bizalmamat.

(*Zettricz jön, ahol a naszádos elment.*)

LAJOS. Hát visszatérnek?

ZETTRICZ. E kopját e kis

Zászlóval itt a falho' támasztotta,

Hogy nem szolgáljak, — szerte széledeznek. (*El.*)

LAJOS. Ez ember itten maga volt a nép.

Kicsiny naszádjuk erre-arra száll,

Vigan forog, mindig szélmentibe,

De nagy hajómat a szű rágtá meg,

Teknőjét, árbocát, hogy szerte mállik.

(*A korona elé áll, szívére tett kézzel.*)

Ország váltságaul ha tiszta szív kell:

Egész népemből egymagam vagyok.

BÁTHORY (*balról*). Épp útba érték, itt van már a vajda.

(*Félrevonja Lajost.*)

Uram király, utolszor intelek.

Isten ne adja, de ha életedet

Az ég rövidre szabná, János vajda

Elházasodja még a koronát!

LAJOS (*megtántorodik, Báthory karjába markol*).

Mérget itatsz velem. — Szentségtörő!

BÁTHORY. Felség, csak Zápolyára értem én.

LAJOS (*magának*). Jaj, a liljom árnyéka is sötét!

Mit tehet arról a fehér virág? —

De oly gyanú is fáj, mit nem hiszünk.

(*A koronához szól.*)

Igaz, kináltam boldogságom, éltem,
De nem hittem, hogy ily hamar kivánd.
BÁTHORY. Kezünkbe van, — fogasd el Zápolyát,
S a fejtelen test feje légy magad.
LAJOS. Vén róka te! — Én a király vagyok!
PERÉNYINÉ *(elvonja a királyt a jobb hátsó ajtón)*.
Ez arc igen dúlt, meg ne lásson így.
BÁTHORY. Az a rendje: ő várjon a királyra.

(Lajos, Mária, Perényiné el hátul jobbra, Báthory benyíi hátul a bal ajtón, aztán utánok megy. Balról apródok jönnek, széttárják a bal oldalfal ajtaját. Zápolya, Zoby, Zápolya György két más nemessel jönnek. Apródok, be téve utánok az ajtót, visszamennek hátul. Was hátra marad.)

WAS *(György köntösét megrántva, félhangon)*. György bátyám! A királyasszony látni kívánta bátyámat, de a király nem engedte.

ZOBY. Mit nem mondasz!

WAS. Úgy tartson Isten! Biztosan tudom, a királyasszony német lánya mondta.

ZOBY *(nevelve csettinté ujjával)*. Uccu, ebadta kölyke! Hát aztán szőke volt az a te híred vagy bogárszemű, mi? *(Was pironkodva kisompolyog. Nevelés.)*

EGYIK NEMES. No lám, az asszonynép! Csak mondom én...

ZÁPOLYA *(szeme bejötté óta a koronára tapad)*.

Te arany ékesség! Te kiveszed

Közrendi sorból azt, akire szállasz,

A népzőn fölébe emeled

És századokba írod a nevét...

ZÁPOLYA GYÖRGY. Sátán beszélt így, amikor kísértett.

SZERENCSES *(loppal, balról)*. Hálával vagyok adósa Zoby uramnak, hogy nem csigázták rám a hajcihőt. Ha sora kerül, tettel megszolgálom. *(Széttétkintget.)* Most résen állok, még udvari ember vagyok.

(El, ahol jött.)

ZOBY *(nagykényelmesen leül egy székre, szétterpeszkedik)*. Na hát itt szépecskén itthon vagyunk. —

Hát biz itt minden a tied lehetne, mert te vagy
ám a született király, a másik csak királynak
született.

ZÁPOLYA. Ne rakjátok tüzem, úgy is lobog.

ZÁPOLYA GYÖRGY. Benned már indulat gyúl, úgy
Éred dagad, homályosul szemed. [vigyázz,

ZETTRICZ *(hátról a jobboldali ajtón belép).*

A felség egymagába jó ide.

ZOBY *(szedelődzködve).* Jó volna, mégis... *(Zápolyához, sűgva.)* Majd közel leszünk.

(El mind Zápolyán kívül.)

*(Apródok kitárják a jobb szárnyas ajtót, Lajos belép,
int, Zettricz és apródok el.)*

LAJOS. Takarjunk szemfedőt a mult viszályra,

Másképp az ország vérzik el belé.

ZÁPOLYA. Eddig csak útba' voltam; volna bár

Tizenkét János, mind elkelne most.

LAJOS. Utadba', vajda, inkább én valék.

*(Odamegy, de nem ül a trónra, csak zsámolyára lép,
mellé áll s karjára támaszkodik.)*

ZÁPOLYA. Való, felséged sebesen haladt:

Kétéves fön már koronát viselt, —

S alig pitymallik még az értelem,

Tízéves korba már uralkodott;

Tizenöt évvel kézfogója volt

A császárlánnyal, — míg Landorfejérvár

Tövében ezrek estek el — s rabul.

LAJOS. Mi hosszú sor! Elég: mondd, hogy születtem.

Én mindenütt korán érek, lehet,

Még majd talán a sirba is. Te meg

Elkésel mindenütt: Belgrád alatt,

A nádorságról, kézfogókról is, —

De most az egyszer, vajda, el ne késsél! —

Im itt vetélkedésünk tárgyai:

A korona, a kard. — Osztályra jöttél.

ZÁPOLYA. Vén krónikákban olvasom, királyok

Igy tettek próbát egy-egy nagy vitézzel.

De mindig csak a kardra ment a válasz. *(Felindul.)*

A koronára orvúl sohse törtem.

Csak, hogy szégyenszemre próbálgaták
 Idegenek fejükbe, — akkor, úgy van,
 Hittem: népemből is telik kiraly
 S az én fejem is van olyan magas.

LAJOS. A koronákat, vajda, Isten adja.

A kardot önkezeddel forgatod.

ZÁPOLYA. Éles szó, mint a kard, de fényes is.

LAJOS. Az ország kardja ez, — kezedre bízom.

ZÁPOLYA. Jel ez csak, mert nálam van a sereg.

Annak elég volt eddig ez a penge. *(Kardjára üt.)*

LAJOS *(lelép)*. Törd ketté, vajda, önnön kardodat,

Az ország kardját húzd ki a törökre.

Elsőnek Zápolyát győzd meg magadban. —

Fejszét vetettél minden fánk tövére,

Hogy egy se nőjön melletted sudárba,

Magad maradj az erdőn legnagyobb.

Elégületlenség kohója voltál,

Ejtett szavakkal, szemmel, szó nekül is.

Hol szikra gyúlt, tüdőd szitotta mindég.

Lángot te játszi szívvel gyujtogattál,

Azt híve, hogy eloltod könnyű szerrel,

S magadnak oltod, fáradság díjába.

De most kigyúlt a ház, még benne éghetsz.

Jer, oltuk együtt ezt a nagy tüzet.

ZÁPOLYA. Kemény beszéd! Nem is magad beszéled,

Egész udvarnak nyelve itt sziszeg.

De majd meglátod, hogy ki Zápolya!

Parittyakő leszek a sors kezében.

LAJOS. Leütheted a koronát fejemről,

De csak a porba hullsz, s ott megpihensz.

Lehet, hogy a vetett kő én vagyok,

Szultán fejére szálllok sors kezéből.

(Lassan közelednek egymás felé.)

ZÁPOLYA. Ki bánta meg, ha Zápolyába bízott?

Te feljebb tettél minden balga vágynál,

A koronát hogy nem dugod előlem,

Hanem vasam őrizetére bízod.

Ravasz fejnél őszinte szív erősebb;

Bizalmad is véd, gyöngeséged is.

LAJOS. Ne nézz olyan gyöngének; megcsalódom.

Vetélkedésre szállok im veled:
 Ország javára versent áldozunk.
 Hogy csak a kardban él erő, ne hidd.
 Ti erősek nem álltok annyi harcot,
 Mennyit mi gyöngék önmagunkba vívunk.
 S nincs fájóbb a magunk ütötte sebnél.

(*Karjait emelve.*)

Bocsásd az ujjad' vérző oldalamba...

ZÁPOLYA. Minden szavad a szívemig talál.

LAJOS. Csipkebokor vagyok, — lélektől égek.

ZÁPOLYA. Felőled másképp vert a hír, király.

Ha én felőlem is így ámitott:

Akkor megértem az udvar gyanúját.

LAJOS (*kezét Zápolya karjára teszi*).

E két iker kettőnk szívében alszik,

Fel ne riadjon újra. Áldozunk

Mindketten, ami szívünknek becses.

Tenéked többet ígér még az élet,

Talán e koronával is kecsegtet,

És hadba szállsz, — az én szablyám kezedben.

Én — gyöngeségemet vágyom legyőzni,

Megvédni főmön ezt a koronát —

És kardomat a te kezedre bízom.

ZÁPOLYA. Megyek Erdélybe, meghozom hadam.

Testvér öcsém, György, értem a kezes.

(*A bal ajtón beintí Györgyöt.*)

LAJOS. Ő lesz vezérem, amíg vissza nem térsz.

Most szent a béke. (*Kézfogás, Zápolya el.*)

[Jöjjön a tanács!]

(*Jönnek s a bal asztal mellé települnek: Zápolya György, Zoby, nemesek; — jobbra Brodarics, Báthory, Szálkán, Bornemisza, Perényi, Szerencsés, Thurzó. — Lajos a trónra ül.*)

BÁTHORY (*elhelyezkedés közben*).

Hát szép tanács ez; még jó, hogy szavunk van.

(*Szomszédaihoz.*)

Mégis kivetjük nyergébül a vajdát.

(*A tróntól második székre ül, Brodarics mellé.*)

BRODARICS (*feldől, föhajtva a trón felé*).

Már tudja a tanács, hogy frigyesink
Elhagytak egyig, ellenünk egyeztek,
S e szép országot vágóhídra vonnák.
A francia, vakon önbosszujától
A császár ellen, balsorsunkra hágy.

EGYIK NEMES. Királyok versengése népeiknek
A vesztesége, tudjuk.

TÖBB HANG. Úgy van, úgy!

BRODARICS. Magunk érezzük: im kondúl az óra,

Hogy Magyarország eltemettetik.

BORNEMISZA (*mély fájdalommal*). Se szó, se író toll ki
Mi baj van itt. [nem beszéli,

EGY NEMES. Ejh, gyűrűs ökleinkkel

Agyonverjük a janicsár-hadat!

THURZÓ. Agyon magunkat, az ilyen beszéddel!

BRODARICS. Látjuk körülbe: a lengyel király,

Velence, pápa mind békét keres.

A francia, hogy a császárnak ártson,

Egyenest ránk uszítja a pogányt.

E délceg nemzet oltalom híján van;

Nem szégyen, ha nem packázunk a sorssal.

SZERENCSES. Békét köthetnénk mink is a törökkel,

Hadd keljen át a német tartományra.

Vagy kérjünk még külsországból segédet...

LAJOS. A végzetet nem fordíthatjuk el.

Végigkoldultuk a királyokat,

Elűzött koldus kétszer nem teszi. —

Magunkra hagyva, önerőnkre bíztak,

S ez biztosabb akármilyen segédnél.

Kard is csak úgy sujt jól, magunk kezében,

Különben éppen rajtunk ejt sebet.

Mi élet az, mit másnak kell köszönni,

Hogy kegy maga a pusztá levegő is?!

Mit ér, jövőnket egy-két évre szabni? —

Elég a szóból. Mi ma Zápolya

Vajdára bízuk kardunk erejét,

E hadban ő az ország kapitánya,

Hada királyi zászlaink alá áll.

BÁTHORY. Soha se álljon; elád a töröknek!

THURZÓ. Egész hadával szembe áll nekünk!

BÁTHORY. Ezt nem! az országot zsebébe dugná.

ZOBY. Ihol, verembe csaltak kétszinűn.

(Többen felugráltnak, két mozgalmas csoport hullámszik
kétoldalt.)

Hun a nádor? Verbőczy hova lett?

Megint a szánta Báthory csahol!

BÁTHORY. Tegyen törvényt a bányavárosokban.

EGYIK NEMES (gúnyosan). A felzudultak közt hogy ő

S fejére gyűjtse a nép bosszuját!? [itéljen,

BÁTHORY. Itt katonásabb nádor van helyén.

MÁSIK NEMES. Az a! Valpón kocsin ment a csatába!

ZOBY. No megtekéntem, útnak ered-e?

S hogy könnyű szívvel hagyja-é helyét?

THURZÓ. Szekere rúdja akármerre áll is,

Végén a vajda táborába ér.

MÁSIK NEMES. Kiki odahúz, ahol megbecsülik.

ZOBY. No, szépen áll az egyezség velünk! (El, balra.)

BÁTHORY. Ha kitudódik ez: a főnemesség

Jó része nem száll hadba Zápolyával.

HANGOK. Nem is! Nem szállunk! Én magam sem ám!

(Közben visszaülnek helyeikre.)

BORNEMISZA (feláll). Olyan vezért ajánlok, akivel

Sértődés senkin nem esik: az Úr

Alázatos szolgáját, Tomoryt.

EGYIK NEMES. A cseri barát jobb lesz Zápolyánál!

MÁSIK NEMES. Nemcsak vezér kell itt, hanem sereg!

ÖREG NEMES. Mikorra ér az ide Kalocsáról!

BORNEMISZA. Már mentek érte. Kertjében találták

Békén kapálva. Eddig útha van.

PERÉNYI. Tomory Pál úr, kalocsai érsek,

Otthon van a Tisza-Duna közén,

Jó serge is van, győzelmes vezér is.

LAJOS. Szavam csorbitást nem tűr, alku nincs itt.

Zápolya vajda már hadat szerez,

Míg itt a híg szó foly. Vezérem ő.

THURZÓ. Jó, jó, de mellé tesszük Tomoryt.

BÁTHORY. A mi hadunkat ő vezesse hát,

Vezesse a magáét Zápolya.

ZÁPOLYA GYÖRGY. Jó két vezér: a szánta Báthory,

S egy mezitlábás pap. Szaladj, török!

ŐREG NEMES (*ujjával az asztalt kopogtatva*).
 Törvénye a magyarnak: háborúba
 Hogy a király vezesse. Így kívánjuk.
 Az ő nyomán kelünk mi hadra csak.
 LAJOS. Szivemből szólsz; így is leszen, urak!
 A végzet útján én elől megyek.
 Hátam mögé a pulyaság ne bujjon.

(*Felteszi a koronát, fogja a kardot.*)

Én oda viszem a magam fejét,
 A seregben az első sorba állok,
 S ott áldozom fel ifju életemet.
 Mártsátok vérbe e királyi kardot,
 Ezt hordozzátok véresen körül,
 S kiáltsátok széjjel: Lajos király
 E kardot húzza a hajas törökre,
 E karddal áll őrt ország kapujában,
 E kardot tartja a szultán szívének!

(*Királyi testőrök felveszik a párnát, a király ráfekteti a kardot.*)

Vigyétek! a kürt háborút rikoltson,
 Induljon meg a pusztá föld göröngye,
 Sűrödjön a had, mint a hangyaboly!
 A seregek oda omoljanak,
 Hol koronám és kardom éle villog!

(*A testőrök kiviszik a kardot. Künn harsonaszó.*)

A TANÁCSURAK (*mindkét oldalon felugrálnek, kucsmájukat rázzák*). Így már lesz had! Gyerünk! Fel a törökre!

(*A bal ajtón kitódulnak.*)

PERÉNYI PÜSPÖK (*utoljára marad; kilár egy ablakot, a király is odatekint, behallatszik a távolodó kürt-szó s a nép zúgása*).

MÁRIA (*felszakítja az ajtót, Lajoshoz siet, nyakába borul, égő szerelemmel*). Lajos, király vagy!

PERÉNYINÉ (*nyomában jó, féltérdre hajlik Lajos mellett s megcsókolja köntöse szegélyét*). Áldjuk érte Istent!

(*Kívülről erősebben hallik a zúgás: Háború! Háború!*)

— Fügőny. —

HARMADIK FELVONÁS.

Dombtető, közepén egy óriási cser; a domb túlsó oldalán a Duna folyik. A fa alatt földbe vert cövekeken deszkalóca; hátrább oldalt ülőnek meghagyott fatuskók. Oldalvást elől cserjék. Jobbkézt a csalit szélén a naszádos falatozik, tarisznyából; térdén a szalonnásruha.

ZETTRICZ meg BARKÓ a domb lejtőjén állnak, elnéznek jobbfelé.

ZETTRICZ (jobbra kimutat). Ez Tolna helység. Ott szállt [meg hadával

A nádor. (Szétnéz a dombon.) Mink meg itt ütünk [ma sátrat.

BARKÓ (körülnéz). Szép hely e tisztás; pompásan be-Egész táborhelyet. — De hol a sátrak? [látni

(Körülfordul.)

ZETTRICZ. Nem értem. Én előre indítottam. [király. (Izgatottan tapog.) Ebben a nyomban itt lesz a

BARKÓ (meglátja a naszádot). Hé, földi, ott a gesztben! Nem láttál erre málhás szekeret, udvari néppel?

NASZÁDOS (közömbösen). Láta azt a vak is, úgy megcsergettek, kurjogattak, hogy no! (Balfelé bök a fejével.) Felszéllel jöttek, félrekanyarodtak Dorognak.

ZETTRICZ. A gutába! (El balra.)

BARKÓ (a naszádoshoz tipeg). No né! hiszen mink mán ösmerjük egymást.

NASZÁDOS (felpislog). Kend az a csámbordi Buda várából.

BARKÓ. Hogy' ízlik a falat?

NASZÁDOS (*mutatja*). Cipó; — béle a pecsenyém, kenyér meg a héja; rá meg drágalátos kuruttyoló bor, dunai termés.

BARKÓ (*botjával odapiskál*). Ha jó szemem volna, szalonnát is látnék a vásznon. — (*Ujjait behorgasztva*.) Ötön vesztek, mi?

NASZÁDOS (*vállat von*). Hát, még a Pál prépost főztjén vagyunk. Urak kéményétől, papok földjétől kérünk.

BARKÓ. Nógasd meg az eszed, mindentudó. Mi újság?

NASZÁDOS. A szegény ember csak jár-kél, mint a futósó bogár a fűben; mindent lát-hall.

BARKÓ (*az oldalán lógó butykoszt nyújtva*). Ne, üsd el a rozsdát a torkodról.

NASZÁDOS (*inge ujjával megtörli a butykos száját, felkösztöni, iszik, újra megtörli, visszanyalja*). Hát — rettenetesen gyün a török. A nép már fel is kerekedett, a földeken szanaszét bódorognak.

BARKÓ (*jobbfelé mutat botjával*). Nézd a', ehol van a nádor hada.

NASZÁDOS. Felhörpenti azt a török, meg se kottyán.

BARKÓ (*balfelé néz*). Itt meg jön a király, bandériommal. A főurak mind idegyűlnek mellé.

NASZÁDOS. Hát együtt lesznek, mint rókabőrök a csávába.

SZERÉMI (*balról jön, fejcsóválva*). Gonosz világ van itt! Három ezerrel indult a király, de ahány berek, mind vámot szed belőlünk. U'cscsegen, tiszta pőrén ér alá.

NASZÁDOS. Hova a nyavalyába lesz az ember?

SZERÉMI. Vékony zsoldon nehéz a mordály.

BARKÓ. Csuda, hogy te még itt vagy.

SZERÉMI. Idáig lejuttem.

BARKÓ. Itt már félrenézel, látom. Tudom én jól, hány araszt a lelked.

SZERÉMI. Hol ide, hol oda loccsan az indulat. (*Naszádoshoz*.) Lódíts át a vizen.

NASZÁDOS (*félvállról*). Van ember a ladiknál.

SZERENCSES (*balról*). Ha átmegy, egy írásom elvihetnéd.

SZERÉMI. Át én; ide vele! (*Szerencsés el*.) Ezeknek úgy sem kell már gyóntató, egyenest az Isten elébe mennek. Én nem harapok a fűbe miattok!

Kikászolódtam a paraszti sorból, de a csuhamba csak a lelkük szennyét törülök az urak. A szennyes lelküket mosatják vélem. Utálok ezt a finnyás, síma népet. Ezeknek Dózsa is hiába volt. A templomuk is cifra egy parádé. Jól alítják a luteránusok: a tiszta szív az Isten temploma.

NASZÁDOS. Hát odaát — merre?

SZERÉMI. Lesz még olyan hely, hogy felakadok.

(El jobbra, hátul.)

BARKÓ. Az első fán akadj fel, azt kívánom!

NASZÁDOS. Veszett egy izgága félrefaragós ember, az Isten verje meg.

(Was, Móré, Cziriák, Péntekh, Asszonfalvai balról ugrándozva jönnek, felszaladnak a dombra.)

CZIRIÁK. Gyerünk, komám, itt megmártjuk magunkat!
ASSZONFALVAI. Ihol e a szép vén Duna.

PÉNTEKH.

Hahó!

(Hárman a dombtetőn leszaladnak hátul.)

MÓRÉ *(egyet bokázva, leül egy tuskóra)*. Heje-huja-hopp! Egy-két nap, meglátjuk a törököt.

BARKÓ. Gyereksírással akarod elriasztani?

MÓRÉ. Vagy ki tudja! Majd meglássuk, apó!

BARKÓ. Bornemisza uram visszafordít benneteket a királynéval.

MÓRÉ. Azt lesd!

WAS. Engem ugyan nem! Én elszököm, akárki mit mond.

MÓRÉ. Hej, a kis Hilda beh meg is sirat.

WAS. Én meg akkor sírok, ha nem bocsátnak.

NASZÁDOS *(feláll ültéből)*. Ezek aztán a helyre úrfiak!

Hát csakugyan, maga személyében jön a király?

BARKÓ. Mindjárt itt is lesz, meglátod magad.

PERÉNYI PÜSPÖK *(öccsével, balról)*.

Gyerünk öcsém, itt szépen énekelnek

A Duna sáaté-koszorús leányi.

Az agg Horác van a csuhába dugva,

Egy verset olvasunk, míg a király jön.

Hajnakra újra paripára szállunk.

(Leülnek a tönkökre, arccal a Duna felé. Az apródok lemennek hátul.)

BARKÓ. Na, hallottad?

NASZÁDOS (szájába dugott két ujján éleset fűtlyent, tenyereből kürtöt formálva, kiált).

Hej, sajkások, naszádosok, gyerünk csak!

(A szeredást nyakába kanyarítja, fejébe húzza a csalmát, türelmellenül topog.)

KÉT-HÁROM NASZÁDOS (szállingózik jobbról).

NASZÁDOS (részöl). Hát emberek, gyertek mán! (Még három-négy ember jön.)

EGYIK NASZÁDOS. Nincs nagy kedv a seregben.

NASZÁDOS. Hát emberek, minek csellengünk itten jobbra-balra, mikor előttünk a török. A király oda viszi szép fiatal életét, hát az ilyen reves tusók henyén rothadjanak?

EGY FIATAL NASZÁDOS. Nem azért ugrottunk meg, hogy visszaoldalogjunk.

NASZÁDOS. Mán pedig vissza ám, a kutyafejét! Mikor még olyan tejföls szájuak is — megkövetem... Hunyadinál se volt nagyobb a zsold, mégis minden vitéze holtig élt. Csónakra nyomban! Leütjük a csillagát a töröknek!

(Elmennek jobbra, az ellenszegülőt is kitaszigálják.)

DÁRDÁSOK (balról, keresztbe tartott dárdákkal jönnek, s kiszorítják a naszádosokat).

Táguj innét! Odább! Ez a sátorhely!

Hamar, hamar! Már itt van a király.

PERÉNYI (a könyvet zsebébe csuszátva, öccsével feláll a fa mellett; hátok megett az apródok. Két vitész balról az ország zászlaját hozza, jobboldalt leütik. Báthory táborából kürtész, dobpergés köszönti a zászlót).

(Király, Királyné, Perényiné, Bornemisza, Brodarics, Thurzó, Zettricz balról jönnek.)

LAJOS (Zettriczhez hátrabeszél, a fára mutatva).

E fában Isten von sátort fölénk.

(Bornemisza és Thurzóhoz.)

Időnk úgyis csak kurta pihenőt ad.

Még napvilággal messze érjetelek.

Kelő hajnallal mink is indulunk,

MÁRIA. Sehogy se' értem, mért bucsúzzam el.

LAJOS. Mert a harcban csak visszatartanál.

MÁRIA. Éppen azért akarlak elkísérni. *(Leül a padra.)*

LAJOS. Ez egyszer jobb szeretlek messze tudni.

Gondom tetézi itt, ha féltelek.

MÁRIA. Én jobban féltelek, ha messze vagy.

LAJOS *(mellé ül)*.

Ma nem a mi kedvünkbe' jár a sors.

Két együgyű gyerek, eltévelyegtünk

Az élet édes szép rengetegében, —

Engem ma hí a munkatévő óra.

A gond közt kedveskedni rá sem érnék.

MÁRIA. De én igen. — Rám is bízatsz belőle.

LAJOS. Ez férfigond, ezzel fukar vagyok.

Megmutatom neked, hogy elbirom. [sebed.

MÁRIA. Nekem? *(Észbe kap.)* Oh jaj, máris van egy

(Lajos szívét simítva.)

Ezt én ütöttem, én hadd ápolom.

LAJOS *(feláll)*. Ez út tovább már nem való szemednek.

(Körülmutat.)

E nyáron itt csak a halál arat.

Nem vág az ember rendet, maga dől le.

El-ért vetések elpergő kalászáat

A vágató sereg nyomtatja el.

Egész országom a sors csépele,

Üres szérű marad a harc után.

MÁRIA *(a beszéd alatt felnéz rá, most elfordul)*.

Ez gyöngé biztatás a reszketőnek.

LAJOS *(magához vonja)*. Szívemben olvasol, gondját

Szemed az álmosolyt leoldja rólam. [tudod.

A végzettel nézek farkasszemet,

De bízom, hogy tekintetét megállom,

És hogy szemem még látja arcodat.

BRODARICS *(előlép)*. Az volna szép, hogy a király csa-

Csak gyűljön itt minél nagyobb sereg, [tázzon!

Megbékéltetjük avval a pogányt.

LAJOS *(enyelgőn)*. Lásd, Brodarics hogy' a kedvedbe'

Békülni csalja csak le a hadat. [jár!

Belőlem meg gyávát farag erővel.

MÁRIA. Nem bánok én most semmi hősiséget;
 Hogy' tudsz tréfálni, mikor így szorongok.
 Ilyen lelketlenek a férfiak,
 Mind többre nézik nálunk híroket.

LAJOS. Ne búsulj; rögtön itt lesz Báthory,
 S beszámol, hogy kik gyűltek oldalához.
 PERÉNYI PÜSPÖK. Már itt liheg a dombon fölfelé.
 BÁTHORY (*jobbról, kucsmája kezében*).

Uram király!
 LAJOS (*fejbiccentve elébe lép*).

Nos, kik gyűltek fel eddig?
 BÁTHORY. Cyprusi Hannibál, ezer gyaloggal,
 Másfél ezerrel jött Gnojenszky Lénárd,
 A pápa zsoldján mindenik. Az egri,
 A váradi bandériom is itt van.

(*Perényihez fordul.*)

Zápolya György is ideér ma estve,
 Ezerkétszáz derék ijász vele.
 Eddig csak ennyi.
 LAJOS (*kedvellenül*). Lassúk az urak.

(*Báthoryhoz.*)

No, úgy-e, bezzeg elkél most a vajda?
 BÁTHORY. Úgy nézem én, igen kétségesek,
 Hogy a török jön, meg hogy hadba szállunk.
 BORNEMISZA. Igaz, a farkast annyit emlegettük,
 Most nem hiszik, mikor a kert alatt jár.
 LAJOS. Bennem se hisznek. Könnyű ifjunak
 Szoktak meg, úgy rögzöttem az eszükbe.
 Ki hinné, hogy ma már király vagyok,
 A nemzet gondját és kardját viselve.
 A lanyha múlt lázad szegény fejemre,
 Üröm-pohárból minket az itat.
 Mikor tisztázom majd ki híremet?!

MÁRIA. Minden gond új rés a páncélodon.
 BÁTHORY. Tomorytól van itt már egy követ.
 Nem jót beszél, már náluk áll a tánc.

LAJOS. Előre tudtuk, hogy nem lakzi vár.
 BÁTHORY. Az érsek Péterváradáho' szállott.
 Apatinnál kelt át naszádosokkal.

Azt izeni: ez az ország kilincse,
 Ha ezt kinyitja, benn van a török.
 Lábát az innetső parton veté meg,
 Hogy a Dráván ne lépjen át a szultán,
 De kis hadától nem sok jót remél.

LAJOS. Fuvass nyeregbe!

MÁRIA. Ily maroknyi haddal?

LAJOS. Együtt a kettő több. Isten segítsen!

Ki benne bízik, nem csalatkozik.

KIVÜL KURJANTÁS. Hahó! Zápolya vajda embere!

PERÉNYINÉ (*Máriát biztatva*). Lám, máris itt van
 [segítő keze.

PERÉNYI (*a kurjantásra jobbra kiment, most visszajő*).

A vajda hírnöke.

LAJOS. Csak hírnöke?

BASY (*jobbról, Perényi püspök nyomán jön*).

Basy György a nevem. A vajda küld.

Két hírhozó Budára rendelé,

Batthyány Orbán meg Moldvába küldi,

Hogy ott hátába dőljön a töröknek.

Most azt se tudja, hogy hová legyen.

LAJOS. Mondd meg, hogy itt láttál, — ez válaszem.

(*Körülmutat.*)

Ez a hadam, nézz szét; — ezt üzenem.

BASY. Abban se' biztos, hogy várják-e itt,

Mert híre jár: az érsek a vezér.

LAJOS. Képében György egyik vezérem — addig. —

(*Előlép, halkan.*)

Hol állt a vajda, hogy te útra keltél?

BASY. Szeged alatt.

(*Az urak meghökkenve néznek egymásra. Többen körül-
 állják a királynét, míg Lajos lejjő a dombtetőről a hír-
 nőkhöz, sarkában Perényi püspök.*)

LAJOS (*felindultan, halkan*). Ha szárnya nincs lovadnak,

Élő hirünket már alig viszed.

BASY (*zavarlan*).

Hazafelé már útban érhetem.

LAJOS *(fennhangon)*.

Mi még ma a Drávához indulunk.
Vérrel növeljük gáttá habjait.

(Fent Zettricz a királynéval beszél, jobbra kint hangok.)

LAJOS *(Perényi püspökhöz)*.

Ne gyilkoljuk tovább szegény királynét
Ily vészhirekkel. Állj elébe te,
Ha még egy ily nyíl van szívébe szánva.

(Perényi elmegy, jobbra.)

LAJOS. Bornemisza, rád bízom a királynét.

Atyám valál, légy most önéki is.
Legyen szekéren kincse, drágasága,
S ha úgy üzennék: fussatok Pozsonyba.

MÁRIA *(felfigyel, lejjő)*.

Felség, Budáról? Tappot sem megyek.
Vagy jössz velem, vagy én is maradok. —

(Halkan.)

Zettricz azt mondja, hogy Morvába menjünk,
S a harc után...

LAJOS. Majd elősompolyog

Egy váz-király, a koronát keresni,
Ha fel nem kapta addig valaki.

(Keményen.)

Jobb a királynál senki se legyen.

MÁRIA *(aggódva)*.

Te most a sorsot szembe kényszeríted.

LAJOS. Csak nem futok el haragvó szemétől.

*(Félúton visszakíséri Máriát a padhoz, — meglátva a
visszatérő Perényit, hozzá siet.)*

Ha lelked oly dúlt, mint arcod mutatja...

PERÉNYI *(halkan)*. Péterváradja már el is esett,

Verőce, Újlak, bosnya bégeké,
A Dráva mente egy hosszú kiáltás:
Budára ordít a roppant sereg.
Velők az érsek még csatát se állott,
Mohács alá húzódott, s meglapult.

LAJOS (*csüggedten, maga elé*).

Körülkerít a balhír, mint kopók
Az üldözött vadat. Vérem hullásán
Hajt és csapáz a végzet engemet. —

(*Perényihez.*)

Basynak mondd: Mohács alá megyünk.
És nyomban indulunk. (*Báthorynak.*) Veress dobott!

(*Báthory elmegy jobbra.*)

(*Lajos felmegy a dombtetőre Máriához, mind félrehúzódnak mellőlük.*)

LAJOS (*Mária elé lépve*).

Elérkezett a búcsu pillanatja.
Derülten szálljunk a kemény tusára.

(*Mellé ül.*)

Ha itt maradnál, lankasztod karom,
Biztos távolból még acélozod.

(*Átöleli.*)

Én érted is, szerelmedért vivok,
Nem a törökkel, sorsommal csatázom.

(*Felállnak, kéz-kézben, szembe.*)

Az életem mint egy könnyű dereglye,
Sebes futással szállt a sík vizen,
Tele virággal, — és az te valál.
Az élet örömét veled örültem,
Csengő szavad a harmata szívemnek,
Arcod napom, hajad az éjszakám,
Szemed sugára őrző csillagom. —

(*Magához vonja.*)

Te jóm, te szépem, hogyha érzened,
Mi hön szeretlek, boldoggá tehetne! —

(*Egymásra borulnak.*)

Mint a mesében a vándorfiú
Kavicsot szórt el, valamerre járt,

Hogy e nyomon bízvást haza találjon :
 Úgy jegyzi lépteim rád-gondolásom.
 A lelkem folyvást visszanéz feléd.

*(Ezt már lefelé menet mondja, Mária kezét fogva, míg
 elérik egymást, — most elszakadnak.)*

MÁRIA *(utána ölelve).*

Várom a hírt, lelkem elébe száll.

LAJOS *(visszamegy hozzá).*

A szívemben hő források buzognak,

Édességek elönti véremet.

Ha ajkamon szavak helyett virág

Fakadna, csak úgy tudnám megköszönni

Jóságodat, szerelmed', boldogságom.

(Ölelkezés, elválnak. Lemenet.)

Lelkem tündérpalást a válladon,

Megőriz nékem. — És a te szerelmed

Az én páncélom. — Most Isten veled !

*(Alulról búcsút int, visszanéz, elmegy, jobbra két vitéz
 felkapja a zászlót, utána viszi, kürtszó, dobpergés. Mind
 utána mennek, csak Bornemisza, Thurzó, Perényiné és
 két fia maradnak.)*

MÁRIA *(a lejtőről szívére kulcsolt kézzel néz Lajos után,
 Perényiné ölelve támogatja). Nyeregben ül már.*

(Egyszerre mind a két asszony felsikolt.)

PERÉNYINÉ *(megdöbbenve).* Megbotlott a mén !

MÁRIA *(Perényinéhez simul, kitörve).*

Jaj, halni megy, anyám, meghalni megy !

E nyájas búcsu, végbucúja volt.

Egész uton komor volt, mint aki

Már a halállal néz farkasszemet,

Csak most mosolygott, biztatón, reám.

Ez egyszer volt csak csalfa életében !

Éreztem a szaván, hogy e melegség

Utolsó felbuzgása a szívének,

S egy szörnyű kéz belém fojtotta a szót.

Búcsút se vettem.

(Lankadtan leül a padra, rögtön felugrik.)

Ez a domb a vérpad!
 E semmi kis sereg, meg e gonosz hír,
 Ezek jegyezték el a bőszt halállal.
 A vajda is — nem jön, — már én tudom.
 S még megsebeztem véle a szívét.
 Hogy fájts neki! Ma rám suhintott érte
 Egy félre-szóval. Holtig érezem
 Ez egy ütését! — Hátha épp ezért,
 Ezért rohan a sírba? Én miattam? —
 Egész országban nincsen férfi több! —
 Bátyáim is hogy' hagyhaták el így?
 Oh jaj, az Isten mért ver engemet?

(Utána néz, ernyőt formál kezéből szeme elé.)

Be sem látom már, csak a lobogóját,
 De azzal is még mintha integetne.
 Oh, még odafutok, eresszetek!

(Indulna, visszatartják. A két Perényi is lentebb elébe áll.)

Zablájába kapok, — elébe hullok, —
 Leölelem lováról. — Hagyjatok!

(Elhanyatlík. Perényiné a padra ülteti.)

PERÉNYINÉ. Vigyétek el az elalélt királynét. *(Thurzó intésére balról gyaloghintót hoznak, Máriát belé-emelik, elviszik.)*

BORNEMISZA. Nagyasszony csak velünk tart.

PERÉNYINÉ.

Nem, urak.

Én a királyt meg két fiam kísérem.

(Bornemisza, Thurzó el a gyaloghintó után, balra.)

PERÉNYINÉ *(lemegy fiaikhoz a lejtőn, félkarral átfogja mindegyiket, úgy beszél).*

Ha most apátok élne, ő kísérné
 El a királyt; ma lelke bennetek.
 Két angyal tartja leplen kőfejét
 A kő-sisakban, ékes sírkövén,
 Mellette fekszik hosszú kardvasa,
 Kőből az is, hát nem suhint vele.

(Szemét törli.)

Ti két fiam, ti két szememnek fénye,
A tieteké a király legyen.
Ti két árnyéka jobb és balfelől,
Ajtója zára, kardja éle lesztek.

(A püspökhöz.)

Szemébül olvasd gondolatjait,
Füled meghallja, amit róla szólnak,
Légy a szeme, füle, az ajka nem.
Bizalmas szónak tömlőce legyél,
Honnan ki nem repülhet egy se többet.

(Péterhez.)

Szilaj lovának zabolája, féke —
Páncéla légy, ha kard suhint felé;
Viseld sebét, s ha holtan rogyna le,
Holt testetek mellette hadd találjam. —
Ő a király, ti meg Perényiek.

(A két fiú anyjok két kezére hajlik, ő keresztet vet rájuk, fölemelkednek, ránéznek, lassan elmennek; anyjok tárva maradt karral néz utánok. — Amint aztán megfordul, a dombon két öreg embert lát, meg butyros asszonyokat. Megszólítja őket.)

PERÉNYINÉ. Kik vagytok? Honnan termetek ide?

ÖREG EMBER *(levett kalapját gyűrköelve).*

Szökött jobbágyok Ujlak vár alól.

Jön a török! Ropog belé a föld.

Azóta egy üszök a hajlokunk.

ÖREG ASSZONY. A had elől a rekettyébe búttunk,

De már lassan előmerészkedünk.

PERÉNYINÉ. Hová viszed maradék életed?

ÖREG EMBER. Amerre a szél hajt; sehol se várnak.

PERÉNYINÉ. Az asszony nép széledjen a falukba,

Ti emberek meg jösztek énvelem.

Akit találtok a mezőkön aggot,

Falvakban is otthon-maradtakat:

Ásót, kapát a kezetekbe, gyertek!

Munkátok bére meglesz, értitek?

Perényi nádor özvegye vagyok.

ÖREG EMBER. Az Isten nyugosztalja, jó egy úr volt.
Mi lesz a munka?

PERÉNYINÉ. Holtakat temetni.

Sírt ástok az elhullott bajnokoknak,
Hogy temetetlen ne rehüljenek,
Szemöket vad madár ne vájja ki.
A föld ölébe tesszük gyermekit,
Fűből terítünk rájuk szemfedőt.

ÖREG EMBER. Fordult világ ez, hogy az öregek
Takarnak földbe fiatalokat.

PERÉNYINÉ. Így méri most a sors.

ÖREG EMBER. Sok is az ember,
Nem kelletik tán, valahány akad.

PERÉNYINÉ *(összekulcsolt kézzel az égre nézve)*.

Jaj, nagy seregnek ássuk azt a sírt!
Csak az egész ország belé ne dőljön.

— Fügöny. —

NEGYEDIK FELVONÁS.

Móré pécsi püspök nyárilaka Mohácson. Meszell, gerendás nagy szoba, hátul közepén kórámás kis ablak; jobboldalt kórámás nehéz tölgyfaajtó; errébb a falon feszület, előtte térdeplőn pohár-mécs pislog; a térdeplő előtt kiterített medvebőr. A szoba közepén zömök tölgyfaasztal, lábain keresztben erős kötés, négy oldalán négy kemény szék. A baloldali fal mellett elől nagy láda, azon a király sisakja, kardja. A bal zugolyban medvebőrös lócán sarkantyúsan szendereg a király, köpenyébe takaródzva. Az ablak és ajtó közt egy nagy karszékben ül Zápolya György, nagysarkantyús lábai szételve, két könyöke a szék két karján; két térde közt igen nagy kardot lóbál, markolata keresztjénél fogva. A medvebőrön, lábbal az ajtónak, alszik Perényi Péter, karját feje alá szegve. — Reggeli szürkület, csak a mécs világít. — Az ablak alatt kopjás ór jár, súlyos lépte döng, sarkantyúja peng. — A György gróf kardja a padlóba ütődve, megcsörren.

PÉTER (felriad, felül, rekedten).

Micsoda kard az?

ZÁPOLYA GYÖRGY. Őrzöm a királyt.

Akármi érné, csak fejünkre szállna.

(Keserűn.)

Ha Zápolya, — már rögtön gyilkos is.

PÉTER. Zokon ne essék, — álmomból riadtam.

(Az alvó királyra néz.)

Féltem nagyon. Jövet hogy lóra ült,
A mén megbotlott, ki is múlt az útba'.
Ez rossz jel.

GYÖRGY. Annak, aki babonás.

(Távoli kürtszó.)

GYÖRGY (ültében az ablak felé hajol).

Talán hogy János bátyám érkezik.

PÉTER (felkászolódik, nyújtózik, derekát egyengeti).

Móré püspök tanyája jó szegényes.

GYÖRGY. Mint paphoz illik; hát ne állj barátinak.

PÉTER. No, ilyen ágy barátja nem vagyok.

GYÖRGY. Hja, akinek olyan egy anyja van,

Fekvőhely dolgában finnyáskodik.

(Kopogtatnak az ablakon.)

PÉTER (lábujjhegyen nagy léptekkel ott terem, kinyitja, súgva).

Csak csendesen, itt alszik a király.

NASZÁDOS (félhangon). Ha fölkel, hát majd mondják

Hogy itt vannak ám a naszádosok, [meg neki,

Azok ... Budáról ... ő majd tudja már.

(Eltűnik.)

GYÖRGY. Az ily fickónak nincs őrszem, se strázsa.

EGY HANG (kívül). Hol itt a pécsi püspök nyári háza?

MÁSIK HANG (jobbról). Csak erre, hejh!

GYÖRGY (kardját csendesen a székhez támasztja, feláll, az ablakhoz megy, kinyitja). Nem bátyám embere?

(Messziről puskalövések.)

LAJOS (fölserken). Mi az? Már puska szól?

GYÖRGY (hátranéz). A strázsa lesz.

(Kiszól.)

Honnét jön? (Az ablakot fáklajfénny önti el.)

EGY HANG (kint). Frangepán Kristóf futára.

LAJOS (kibontakozik köpenyéből).

Hát még ez is, e rozsdás vén vitéz,

Elébe vág!...

GYÖRGY (*engesztelően*). Uram, szavát birod ;

Követje is járt, túsza is vagyok.

LAJOS (*feláll*).

A szava hozza ! Ez a lassu ló
Minden göröngyöt óva megkerül,
Sokat pihen, abrakja csak a szükség,
Zörgős a csontja, botlós egy gebe.
A vágy : az a fennszálldosó madár,
Fészket se' rak, mindig feljebb repül.
A szó az ajkon, vágy a szívben él,
A vér futása széjjel azt viszi.
A szó lehull az ajkról, porba fül,
Ott rátaposnak ; égbe száll a vágy,
Napot megállít, a tengert kiissza. —

A szava hozza ! Azért késik így !

Ha vágya hozná, rég itt volna már. —

(*Kürtszó.*)

GYÖRGY. Ez már csak bátyám ! Megyek is elébe.

Piros hajnalra, tudtam én, hogy itt lesz.

(*Elsiet.*)

PERÉNYI PÜSPÖK (*hangja kívül*).

Már fent a felség ?

GYÖRGY (*hangja, kint*). Éppen most riadt fel.

LAJOS (*Péterhez*). No Péter, hát lágy volt a medvebőr ?

Ki rója rád e penitenciát ?

PÉTER. Bátyám is itt van, a pitvarba' virraszt. [vult.

PERÉNYI PÜSPÖK (*benyit*). Felségednek beh kurta nyugta

LAJOS (*leggyint*). Holnap talán hosszabb is, mélyebb

[is lesz.

PERÉNYI. Királyné asszony, Thurzó, Bornemisza,

Egy kis csapatot küldtek még utánunk

A magukéból, meg a zsoldra pénzt.

LAJOS (*melléhez nyúl*). Megírt hártmány van már itt a ze-

BÁTHORY (*benyit*). Jó reggelt a felségnek ! [kémben.

LAJOS. Néked is !

Meg jó napot, — lementit is megérd.

BÁTHORY. Ma éjszaka sokan táborba gyűltek.

A bán, meg a zágrábi püspök is,

Sok nyalka haddal több világi úr ;
Ma délre itt lesz Szálkán és hada,
Készületét üzente Frangepán.

LAJOS. Ez is csak szóban küldi a hadat.
Kik elmaradnak, jöttek volna bár,
Bizvást mehetnék szembe a töröknek.

(Az ablak alatt kopják mennek balról jobbra.)

BÁTHORY. A vajda még csak ...

LAJOS. Mit ? Te benne bízol ?
Akkor ebül megy dolgunk.

BÁTHORY. Eb, ha nem jön !

PERÉNYI PÜSPÖK (*Báthory bejötté óta aranykeresztes
breviáriumát olvassa a mécs világánál, most föl-
tekint*). Felség, magad is bízál Zápolyába.

LAJOS. Nem szív, a kényszerűség súgta csak,
Utolsó várunk volt, most összedőlt.

PÉTER. Vagy hátha mindjárt megperdül a dobja ?
(*Brodarics, Zápolya György sielve jönnek.*)

GYÖRGY (*hüvelykével háta mögé mutatva*).
Kengyelbe' még a Podmaniczky lába,
Most hozza a hírt: itt van a török.
Az örsök már csete-patéba kaptak ;
Az volt imént az a lövöldözés.

BRODARICS (*összelett kézzel körülfordul*).
Király ! Urak ! Nincs itt egyéb tanács :
Ha még lehet, halasszuk a csatát.
Adón vegyük, ha nincs más mód, a békét.
Ha ütközünk : elvész a viadal,
El a király, egész hadunk, az ország !

LAJOS (*háttul a karszéken ül*).
Jeles vezérek, Frangepán s a vajda,
Maguk tanácsolják, hogy késlekedjünk.
Ők ezt cselekszik.

GYÖRGY (*enyhe szemrehányással, kérőn emelt jobb kézzel*).
Útba mind a kettő.

Várjuk be, — négyszer annyi lesz a had.
BRODARICS. Még akkor is öt-annyi a török.

PERÉNYI. Magunk is kétfelé vagyunk szakadva :

Az érsek ott a Feketevíz mellett

Fogott tábort. *(Zápolya Györgytől kérde.)* Hát
[mért nem kél ide?

GYÖRGY *(vállvonogatással felel, mint aki nem tehet róla).*

BÁTHORY. Nem rajtunk áll, hogy meddig várakozzunk.

GYÖRGY. A másik tábor már csatát kiált.

LAJOS. Így balkarunk a jobbot vágja le.

BRODARICS. El kell osonni, még ma éjszaka.

PERÉNYI. Hová? Hisz a török nyomunkba jár!

LAJOS. Egy nap kevés sorompó a halálnak.

BRODARICS. A tábor éle, szemközt, itt marad,

Helyt áll.

LAJOS. Kivette a biztos halálra?

BÁTHORY. Dehogyan marad, ha elmegy a király!

PERÉNYI *(könyvét emelve)*. Álljon helyébe, vértjét öltve,

PÉTER *(előterem a fal mellől)*. [más.

Rám szemre-főre éppen illenék.

PERÉNYI PÜSPÖK. Öcsém, hát én taszítlak a halálba?

LAJOS. Az én halálom senki mást nem érhet.

A sírját senki sem cseréli el.

(Feldáll.)

Anyátoknak beh mással tartozom.

PERÉNYI PÜSPÖK. Várjuk meg Tomoryt, halljuk tanácsát.

BRODARICS. Mindjárt elébe is megyek, urak. *(Indul.)*

GYÖRGY *(az ajtó felé menet, még egyszer megáll)*.

Könyörgök, várjunk! Itt lesz már a vajda.

Kétség ne bántson, én vagyok a zálog.

Bátyám nekül nem is lépek be többet.

(Elmegy Brodariccsal, Péter utánok.)

LAJOS *(Perényi püspökhöz lép, a térdeplő mellé)*.

Mi napra virradunk ma, név szerint?

(A könyvet — nyitva — kiveszi a püspök kezéből, maga felé fordítva belenéz.)

PERÉNYI. Ma szerda van, János fővétele.

LAJOS. Nem Jánosé, inkább a Lajosé.

Igy írhatod be már a misekönyvbe.

(Visszaadja a könyvet.)

PERÉNYI. Felséges úr, még megjöhet a vajda.

(A könyvet a térdeplőre teszi.)

LAJOS. Ne várd, hiába!

PERÉNYI. Maga a reménység

Erős vasláncon húzza őt ide.

Hiszen, ha győzhet, országul kiáltja:

Ő védelmezte meg a koronát.

Ez érdemen majd számot tart reá.

LAJOS. De mostohánk ám a hadi szerencse.

Ha jó is, kétes itt a győzelem;

Ha nem jön, mint szélrázta fárul alma,

Ölébe hull ez árva korona.

(Pillanatnyi szünet; a király járkál, aztán visszafordul Perényihez.)

Megszúrta dölyfét, hogy mi hadba szállunk

Őnala nélkül. — Meglehet, jön is;

Abban vagyok Tamás, hogy ide ér.

(Egypár lépést tesz, ismét a püspökhöz fordul.)

Az egri püspök induljon Budára,

Irott levéllel kegyes hitesemhez.

(Kiveszi zekéje melléből a keskeny kis hárttyát, melynek összehajtott vége át van fűzve zsinórral; átadja.)

Őnéki mondja: szépen gyúl a had;

Thurzónak azt, hogy készüljön Pozsonyba.

A kis sereg készen legyen az útra.

PERÉNYI. Az udvarnép?

LAJOS *(elfordul, járkál)*. Kopóimat förössze!

PERÉNYI. Keserű a szíved, uram király.

LAJOS *(megáll, maga elé)*.

Igy egymagamban mért tovább csatázni?

Lelkem kifáradt e hiú tusába;

Ha serlegét ma nyújtaná az élet,

(Gesztussal.)

Eltolnám, — nem kívánom áldomását. —

Törött szárnyú madár, a porba hullok,

Evezőtlen ladik, alámerülök,

Sodorjon a vihar, hová akar:

Az élet terhét vállamról leoldom,
Az egy halállal mindent eltörölök.

PERÉNYI PÜSPÖK *(a királyt kézen fogva a feszület elé állítja, maga oldalt mellé áll. Mély csend, azután a püspök keresztet vet magára).*

EGY CSATLÓS *(bezörget az ablakon, a püspök odamegy).*

CSATLÓS. A szakács, Gondos Illés, kérdezi,

Hogy hol terítik a mai ebédet,
A faluban vagy a táborhelyen?

LAJOS *(sietősen zsebeit tapintja, az asztalt nézi).*

Hol egy arany? Hajítsd fel: fej vagy írás?

(A püspök legyint, a csatlós eltűnik.)

SZERENCSES *(besüندörgőzik, pergament a kezében).*

Esengek, hogyha itt találna veszni
A tőszomszédom e halál-mezőn,
Egy mesgye-széllal toldd meg birtokom,
A körtefától a nagy almafáig.
Cudar szomszéd volt, s úgysis magtalan.

LAJOS *(átveszi és eltépi az írást).*

Szerencsétlen Szerencsés! Nincs ma vásár.
Ma rossz idő jár a kufárkodókra.
Az élet drága, más semmit sem ér.

SZERENCSES. Pedig odakint többen ácsorognak.

A had a pénzes zacskójukba markolt,
Előmenést meg címeket kívánnak. *(El.)*

LAJOS *(lehúzza ujjáról pecsétgyűrűjét, Perényinek adja).*

Zúzd el pecséttem; nem nyomom viaszra
Többé soha. Nem volna foganatja.
Ki tudja, holnap itt ki lesz király?
A hártya túlél, ámde címerem
Viaszba nyomva, elolvad velem.
Mellette hogyha kard örül nem áll,
Csak rajz a címer, nem pedig király.

(Felveszi kardját a ládáról, Perényinek adja, az markolatával széttöri a gyűrűt, kezébe söpri, kineti az ablakon. Hátrafordul, csodálkozva.)

PERÉNYI. Anyámat hozza Péter.

LAJOS.

Menj elébe.

(A püspök ajtót nyit; jön anyja meg Péter.)

PERÉNYINÉ (meghajol a király előtt, mentegetőzve).

Fiam után ide igazítottak. [nyomdokodba ?

PÉTER (az ablaknál, kinézve). E négy öreg minek jár

PERÉNYINÉ (a királyra pillant). Helyet kérnek a tábo-

PÉTER. Beh furcsa egy had! [ron kívül.

PERÉNYINÉ. Ez az én hadam.

LAJOS (kitekint). Kardforgatásra nem... (megérti, Peré-
[nyinére néz.) Sirt ásni jók. —

(Szemét kezével befogva.)

Hogy a szem, amely nézte a világot,
Az ajk, amely a lélek kürtje volt,
S a büszke arc, az Isten képe-mása,
Porral keverve rothad: — iszonyúl! —
Jó annak, kit asszonykezek takarnak
Szép tiszta gyolcsba...

PERÉNYINÉ (a püspökhöz, halkan). Ez végrendelés.

(Messziről zavaros ének hallatszik.)

BARKÓ (belopakodik, félhangon).

Az alsó tábor gyülelése ocsúja

Ma hajnal óta járja ezt a tábort;

Rögtön-megütközésre bujtogat.

Nótájuk a vajdát ugatja szörnyen,

Mert ez amolyan Dózsa-féle nép.

A fegyveres meg többet ad ezekre,

Mint az urak józan beszédire. [ország!

PERÉNYINÉ. Mentsd meg magad, király, te vagy az

PERÉNYI. Volt szóba, hogy vértjét más öltse fel.

PERÉNYINÉ. És nem akadt?

PERÉNYI.

Akadt...

PÉTER.

Nem engedi.

(Észreveszi, hogy elárulta magát, fejlesülve elfordul;
anyja odamegy hozzá, két keze közé veszi fejét s homlokon
csókolja.)

(Brodarics, Tomory, Báthory berontanak.)

BRODARICS. Ki sem hallgattak! Vérré szomjasok.

TOMORY (*jélrehárítja Brodaricsot. Tomory öltözete csuha, vért csak a mellén van, vassipakú kalap, kard*).

Uram király! Még fáradt a török,
A marconákban nincsen regula,
Armádiánk a harc tüzetül ég, —
Ez óra a mienk, ha ütközünk.

LAJOS. Ki szól így? Tomory? Ki minden áron
Békét akart? Kit a vezéri polcra
Erővel toltak? Ily nagy háborút
Ő még nem is látott, beszélte akkor.
S most e marék sereggel szembe menne
A tizszer annyira? — Nem álmodom?

(Szemét dörgöli.)

TOMORY. Kémek beszélnek: tegyük is alig van.

Olasz kezen az ágyúk: hova sülnék,
Azt majd a viadal mutatja meg.
A vajdát várjuk ítélet-napig?
Vagy Frangepánt, ki úgy is azt beszéli,
Hogy baj kell a magyarnak, mert egyébkép
Nem fér a bőribe. Mit tartogatjuk
Nekik a bőrünket s a diadalmat?

PERÉNYI. Brodarics úr üzenje meg Rómába,
A szent atya hogy tartson gyászmisét
Húszezer jó magyar vitézéért.

Az ének közel harsog:

„Az erdéli vajda nagy házat indított,
Cimbora círa.”*
Friss pecsenyét kuruc vezérből pirított,
Cimbora círa.
Nesze kuruc, faljad, a vérit is nyaljad,
Magad faját úrnak máskor im így valljad.
Cimbora círa.

LAJOS. Biz’ itt a vajdát nem nagyon kívánják.

TOMORY. Ezek csatára sem szállnak nyomán.

(Egy csapat toprongyos harcos tódul a szobába.)

* Az első két sor régi népballada töredéke, hihetőleg e korból.

EGY ÉLTES HARCOS (*rozsdás karabélyá madzagon lóg, kezében ólmos fokos, azzal hadonáz*).

Király! Urak! Gyerünk a viadalba!

Hagyd itt, király, e gyáva sok papot.

Az urak hadd féltsék a bőrüket.

Gyer' át hozzánk, gyer' a cseri basához,

— Így tiszteljük mi otthon a vezért —

Majd megmutatjuk, mit tudunk magunk.

PERÉNYINÉ. Ti tudtok hadhoz? had vezérletéhez?

Halálba menne az egész sereg,

Halálba rántanátok a királyt.

ÉLTES HARCOS. Ejh, konty után mi nem igazodunk!

EGY HANG. Aszent ember megmondta, hogy ma győzünk.

MÁSIK HANG. Hol a szent ember? Hozzátok elő!

REMETE (*rongyos, sáros csuhában, nagy botja keresztben végződik, növénymagból fűzött olvasó van rácsavarva, vadvirág is. A király és a Perényiek felé áll meg, de nem éppen a királyra néz. Eszelősen, hadonázva beszél, tompa hangon*).

Az Isten nagy munkára hí ma el.

Te kiszemeltje, választottja vagy.

E mái nap lesz a te aratásod.

Örökkévaló koszorúja vár.

Híred-neved bejárja a világot.

LAJOS (*mellére tett kézzel*).

Az égi koszorút, azt hozza e nap.

TÖBBEN (*a nép közül*). Szájával isten ígér győzedelmet.

BRODARICS. A száj szellője kis malmot se hajt el.

Várjuk meg a vajdát vagy Frangepánt.

ÖREG HARCOS. Mit lessük Zápolyát? Hadd vesszen ott!

Az mást se tud, csak népet öldökölni.

BÁTHORY. Nem kell a vajda! Vesszen ott, ahol van!

Mi sem kellünk neki, másképp sietne.

Nem is kívánom már, hogy itt legyen.

Karunk dicsőségét csak elragadná,

Vérünk folyója mind malmára folyna,

A győzelemre ő tenné pecsétjét,

A koronáért nyujtaná kezét.

EGY HANG. Értelmesen beszél a nádorispán.

ÖREG HARCOS. Tetszik — nem tetszik, mink megütközünk

Vagy kardra hányjuk, aki mást tanácsol, [ma,

Feldőljük ezt a táborn, azután
Szétszéledünk, de vissza nem jövünk
Senki fiának méz-beszédire.

MÁSIK HARCOS. Sokáig itt nem üljük ezt a táborn.
Dologidő van, pusztul a vagyton,
A földet itt minek nyomjuk hiába.

EGY HANG. Mit várakozzunk? Többen nem leszünk.
MÁSIK. Kis-keddig itt leshetjük Zápolyát!

BRODARICS *(könyörgőn)*. A fele had elvész ti bennetek!

ŐREG HARCOS. Nálunk nélkül el a másik fele.

TOMORY. Felséges úr, ne várj tovább segédet,
Ki eddig itt nincs, elkésett nekünk.
A nap már egy-két kopja-nyélre fent jár,
A török ott ül lesbe, túl a dombon,
Ha mink nem kezdjük, majd elkezdi ők.
Seregeink a harci vágytul égnek,
Egy jó roham — hamar — sokat megér.
Ki eddig félttem, — ládd, bízó vagyok!

LAJOS *(pillanatnyi habozás után)*.

Elő a mént! A kardom! Sisakom!

A HARCOSOK *(az ajtó felé húzódnak)*.

Éljen Lajos király! Éljen! Gyerünk!

*(Péter lobogó kedvben velük éljenez, Perényiné, a püspök,
Brodarics a bal elülső sarokban állnak.)*

TOMORY. Az ország zászlaját...

LAJOS.

Drugeth emelje.

ŐREG HARCOS. A sarkából sarkantyuját kirántjuk!

Ez ős szokás: a zászló meg ne fusson.

LAJOS *(Tomoryhoz)*. E csüggedt szívben a ti tüzetek

A reménység szikráját gyújtja fel.

ZETTRICZ *(odaviszi a királyhoz sisakját, amint fejére
akarja tenni, kicsúszik kezéből, — utána kap és
öleiben fogja fel)*.

PERÉNYINÉ. Oh Istenem! hogy elsápadt belé.

(A sisakot Lajos maga teszi fejére.)

ZETTRICZ *(odaviszi a kardot)*.

LAJOS. Az Úr ma hátha szíveinket nézi,
Nem bűneinket és a gyenge kart.

TOMORY. Jézus nevével! *(Leveszi a feszületet a falról, feltartva elől megy.)*

A NÉP *(utána tódul)*. Krisztus segits! Krisztus!

(A tömeg ketté válik a király előtt, aki egy pillantást vet Perényinére, aztán lassan kimegy, csupasz kardját feltartva. Nyomában a két Perényi-fiú, utánok Zettricz. Kint a királyt riadás fogadja, kopjaerdő mozog az ablak előtt. A nép oszlik kifelé. A láda előtt áll Perényiné, hátul a bal sarokban Barkó, szemét törülgetve. Az ajtónál még egypár harcos, menőben; más nincs a szobában.)

EGY HARCOS. Mit pityeregsz, te szomorú bolond?

BARKÓ *(könnytől fuldokló hangon)*.

Téged siratlak, jókedvű bolond!

Bizony hogy a magad torára mégy.

Bangó fejeddel kockáz a halál.

Magad kerested, hát magadra vess!

De az ocsú közé vegyült a jó mag:

Magatokkal rántjátok a királyt. —

(Az utolsó harcos is kiment, Barkó utánok kiáltoz.)

A föld gyepesedjék felettetek!

Fák gyökere legyen a hírvivőtök!

(Átká kétségbeesésbe csap át, felzokog.)

Szemeteket a holló vájja ki, —

Ti szegények, ti szerencsétlenek!

Óóóh!

PERÉNYINÉ *(a térdeplőhöz megy, letérdel)*.

Isten, ha vagy, segítsd meg a királyt!

(Felnéz a feszület helyére, a keresztet elvitte Tomory, a fal üres; felhőrdülve kapja hátra fejét, szeme a puszta falra mered, végigsimít szemén, odakap a falhoz — s zokogva borul karjaira. — Kívülről duhaj nóta hallik be, távolodón.)

— Függöny. —

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Székesfehérvárott a templom hajója. Jobboldalt a templom kapuja. A hátfalon a jobb sarokban körálmás ajtó a toronyba visz; ettől balra egy másik körálmás zömök ajtó, fölötté kőkereszt; tovább balra a falon vörösmárvány-kagyló szenteltvíztartó, fölötté fajeszület; azután két kőlépcsőn széles vasrácsos ajtó egy kápolnát rekeszt el; az örök mécs lángja kipiroslik; itt térdel, látatlanul, a királyné. Ezek fölött a hátfalon három keskeny, magas, színes ablak. A falakon s a kápadlóba eresztve sírkövek. Apácák mennek át a kápolnából balra, a templomhajóba.

Egy szerzetes a toronyajtóból jön s bepillant a kápolnába; másik a feszület előtt áll, szintén benéz.

EGYIK (ÖREG) SZERZETES. Nem győz betelni lelke az
MÁSİK. Nem is csoda: búval csordultig áll, [imával!

Nem fér beléje a vigasztalás.

ELSŐ SZERZETES. Még azt se tudni: a király megélt-e?

MÁSİK. Nyoma vészett, már annyi szent. Talán

Rég föld takarja és a had tapossa.

ELSŐ. Ha úgy van, Isten nyugosztalja.

MÁSİK.

Amen. —

Sok jó vitéz megint kiment keresni.

Azért is jöttünk már a hír elébe.

ELSŐ. Te sokat tudhatsz, az udvarban élsz.

Az egri püspök — mondja a kíséret —

Még jó hírrel köszönt be dél felé.

MÁSİK. Éjfélre már nyomába ért a gyász hír.

Thurzó uram szaladt le a kocsikhoz;

Már abból tudtuk: minden elveszett.

Oh jaj, mi volt ott! Száj ki nem beszéli!
 Halál-sikoltás zajdult át a váron,
 Tört döfködött az emberek szívébe.
 Anyák felkapták alvó gyermekük
 És a Dunába lökték; temetőkön
 Élön veték a bús föld méhíbe.
 A Jeruzsálem pusztulása volt az!
 Gyalog, szekéren, aki mint tudott,
 Eredt futásnak; a Pilis tövében
 Verődtek össze; a török nyomukban.
 Dobozi Mihályt édes hitvese
 Esennen kérte, hogy csak ölje meg,
 Rabszolgaságra meg ne hagyja testét.
 Úgy lett; — az árva férjfiú e karddal
 Fordult szemébe a hamar halálnak.
 Esztergomnál meg a futó királynét
 Az érsek várnagya fosztotta ki.

ELSŐ. Az emberből hamar válik vadállat.

MÁSIK. Pozsonyba érve, a vén Bornemisza

A várat nem nyitotta meg előttünk.

Jeges szívét ez okkal zárta bé:

Csak a jogos királynak adja át.

ELSŐ. Lám, bölcs az Írás, mikor így tanít:

„Ne legyetek felettébb igazak.”

Jó szív híján kegyetlen az igazság.

MÁSIK. És hát — felért a vad török Budára.

Gyász volt a nappal, vérszín volt az éj,

Útját az égő falvak hirdeték.

Egész város egy láng volt, széltiben,

Csak Mátyás nagy királyunk palotája

Maradt meg épen, — abban ült a szultán.

A nagy királynak minden kincseit

Hajókra hordták, a sok drága marhát,

Sok áros könyvet — úgy vitték alá.

ELSŐ. Szegény ország, hát még ki is rabolták!

Mikor nyugosznak itt meg a szívek,

E tenger kín meg vesztesség után?

MÁSIK. Csitt, hallga! Zúgást hallok messziről.

Szaladj fel a toronyba és tekints szét.

(Első felmegy a toronyba.)

MÁSÍK *(térdre borul a falon függő feszület előtt).*

Isten, ne engedd, hogy a vad pogány
Még erre végye szörnyüségét útját. *(Feláll.)*

(Künn tompa zúgás.)

MÁRIA *(megjelenik a kápolna ajtajában, figyel, szétnéz.*

A középső ajtóra mutat).

Mi rejték ez, e zord ajtó mögött?

SZERZETES. Itt alszanak a hamvadó királyok.

MÁRIA. Ha most török jön, nyissátok meg ezt.

Élőn leszálok e sötét üregbe,

Nyílt szemmel itten várom a halált.

ELSŐ SZERZETES *(visszajő).* Tengernyi nép, de jó ma-
gyar vitézek.

EGY HARSÁNY HANG *(kiválik a zúgásból).*

Nyissátok ajtót a magyar királynak!

MÁRIA *(felvillanó örömmel).*

Oh, a király! Nagy Isten, hála néked!

(Karjait felnyújtja a feszületre, szinte átöleli.)

*(Apácák, papok a sekrestyéből, köztük Báthory, Thurzó,
Brodarics.)*

EGY ÖREG PAP *(kezében csörögnek a nagy kulcsok).*

Kitárjuk-e a templomot nekik?

Ki tudja, hátha csak rabolni járnak?

MÁRIA. Király nevével? Add hamar, öreg!

*(Sieltetve maga adja más kezébe a kulcsokat. A zár pat-
tan, ajtó rikoltva nyílik, belép Zápolya, Verbőczy, Zoby,
Szerémi, nemes urakkal. Zápolya fején arany abroncs;
ő is, Mária is, megdöbbennek egymástól.)*

MÁRIA. Ki vagy te?

ZÁPOLYA.

János.

MÁRIA.

Most eredsz Mohácsnak?

Bizvást, a szultánt már ott nem leled. —

Hallom, sirattad a feldúlt Budát.

Mohácsnál kellett volna védeni,

Onnan repült Budára az üszök.

ZÁPOLYA. Izentem: várjanak meg, ott leszek,

A harc kockáját addig el ne vessék.

Hogy meghallottam : útban a király,
Könnyű szekéren nyargalvást futottam
Zord végzetétől visszatartani, —

De már a gyász hír szembe jött velem,
Öcsém halálán nedvesült szemekkel.

MÁRIA. Hogy' kelsz elő Szeged alól? Vigyázz,
Utad még a szultán nyomára téved.

ZOBY. János királlyal szólsz, vigyázz a szóra!

MÁRIA. János király? — Hol van Lajos király?

Vagy országunknak két királya van,
Hogy míg az egyik messze hadba fárad,
A koronát a másik hordja békén? —
Való, e főt arany abroncs övedzi.

Honnan vevéd? Hisz csak Lajos király
Sírkoszorúja lehet koronád!

S Lajos király még nincsen eltemetve.

ZÁPOLYA. Hiába küldtünk váltig keresőket.

MÁRIA. Te jókat küldtél: testet nem találtak,
De koronáját meghozák fejedre.

Mondd, hol szerezted? A csatamezőn?

Vagy úgy leléd a felprédált Budában?

Ott hagyta azt a siető király,

Mikor sisakban indult a csatába.

Vagy orgazdától vetted? Vagy a szultán

Hűbére tán? — mert szépen megsegítéd! —

Koronás sárkány! mint címerbe látni,

Tüzet fujsz az országra, nyelvet öltesz

Az igazságra — s' hordod koronádat.

ZÁPOLYA. Bú nékem, hogy a gyász hírt rólam olvasd,

S szavad tövisét eszerint veszem.

Ártatlan ok fejem; a gyászmadár

Csakúgy beszállna szíved ajtaján.

Én olajágot, azt bizok reá.

E trón ma is eléd tárul, királyné,

Örül, ha rá száll felséged sugára.

MÁRIA. E trón nem árva, özvegy sem vagyok,

Ha csak *te* nem tudod, *te* nem okoztad.

Csak balga vágyad játszik így veled,

Hitetve, hogy e pántot tedd fejedre.

Én bízom, Isten nem ilyen kegyetlen.

Korona, ország, minden vesszen el:
Szivem nem bűnös, azt mért sujtaná.

(Növekvő zúgás kint: A király! A király!)

EGY HANG (a kapu előtt).

Táruljon a kapu, Lajos király jön! [madár!]

MÁRIA (felujjong). Ujjongj, beteg szív! Szállj el, gyász-

(A kapu felé menet egy pillanatra megáll Zápolya előtt.)

Lásd, Zápolya, milyen kegyelmes Isten!

Örömem mindent megbocsát, a bűt,

A koronát... Nem fájhat úgy neked

Az én örömem, mint nekem tied fájt.

VERBŐCZY (Zápolya háta mögül kihajol, a kapu felé nézve; tompa hangon).

Koporsó ez, s egy gyász Hungária

Jár a nyomában.

ZETTRICZ (felltartott karddal jön). Itt hozzák a testet!

(Kardjával jelöli meg a sírbolt előtt, hová tegyék az egyszerű, négyoldalú, ládaforma koporsót, melyet négy vasfogantyúnál fogva hoznak.)

MÁRIA (elájul, apácák felfogják).

PERÉNYINÉ (a koporsó után jó, Péter támogatja).

Im itt lakik ifjú Lajos király.

Ország, koronája és hatalma

E kis ládába van bezárva mind.

ZÁPOLYA (a koronát fejéről a koporsóra teszi).

Míg itt van ő, én nem vagyok király.

(Mind féltérdre hullnak.)

EGY APÁCA. Szegény királyné!

MÁRIA (eszmélve).

Oh, milyen szegény!

Akik kevéssel éritek be mindig,

Mit tudjátok, mi az: sokat veszíteni.

Szegény asszony vagyok, nem is királyné,

Mert a királyné itt van eltemetve.

(A koporsóra borul, felzokog. A sírástól szaggatottan:)

Az ifju arc, a szép meleg szemek

Örökre zártak; ajka nem nyílik.

Halál jobbágya a királyi test,
 A földre görnyedt egy intésire.
 Oh, mit tegyek melléd kedveskedésül?
 A szívemet, az ifjúságomat!
 Bebalzsamozlak égő szerelemmel. —
 Nyissák ki! Én még látni akarom,
 Hogy ő-e az, ki nékem nem felel.

PERÉNYINÉ. Nagyon is ő. Tanúk vagyunk reá.
 Ismerte Zettricz a helyet, hiszen
 Mellette volt...

ZÁPOLYA. Mondd el, mikép esett.
 A krónikákba feljegyeztetem.

(Lassan felállnak; Zápolyáék a kápolna felől, a királyné és hívei a kapu felől.)

ZETTRICZ *(beszéde közben a térdeplő királyné is felfigyel).*
 Dél volt. Végig járt a hadak között.
 Mutatta arcát. Szólt is: »A magyar
 Beh sokszor megkergette a pogányt!
 Azóta sem tanult tán gyávaságot.« —
 A lelkesülés mint a fergeteg
 Zúgott nyomában. És felállt a dombon.
 Kiválasztott ezer vitéz vele.

(A színes ablakon át a napsugár a koporsóra sül, a korona ragyog.)

Az ég, akár itt most e bujdosó nap,
 Aranysugárral övezé körül.
 Vártunk napestig. Akkor a török,
 Mint óriás madár, leszállt a síkra.
 Egy rohanással rajtaüt hadunk
 És elborítja, mint hullám a partot.
 Harminc lovag, a had színe-virága,
 Kardján halált visz a szultán szívének;
 Elébe érnek; — testőrző vitézi
 Inát szegik a büszke paripáknak;
 Elhulla mind a harminc jó lovag.
 Gyanítva, hogy oldalvást megkerítnek,
 Vitézit arra küldi a király,
 S ötünkkel úgy marad. Ifjú szívét
 A bősztusának sodra elragadja,

Ő is rohanni vágy — alig bírók
Megtartani. Épp akkor a török
Két partra vál; háromszáz ágyuja
Tüzet okádva megbódul reánk,
S tűz-vér folyó foly a két part között. —
Hadunk lefekvék, többé föl se kel. —
Mi a király kantárát megragadva
Úgy vontuk a budai út felé.
Utunkba állt a kis Csele patakja,
— A sok esőtől árja megdagadt, —
Átugratunk; — a felség paripája
A martról visszadől, — hanyatt, — reá.

Leszállva, kivonszoltuk az iszapból;
Oldom sisakját, vértje szíjait —
Akkor szakadt ki végső sóhaja.

Ott kelle hagynunk; a hitlen pogány
Ha ott ér, holttestét is elragadja.
Nagyasszonyunk, hogy a hadat temetni
Négyszáz öreggel megjött, megkerestük...
PERÉNYINÉ. Egy hú kéz rája lágy fővenyt takart
És tört sisakja szárnya volt a sírjel.
Vértjébe fekszik, mint vitézt megillet,
Szép, tiszta gyolcs a szemfedő az arcán.
Egyik fiam halálba is kísérte,
Szép ifjú arcát elnézlek helyette.
Nem ment maga, — egész had jár nyomán,
Együtt szállnak a csillagok között.

(Letérdel a koporsó másik oldalán.)

MÁRIA (mély nyögéssel a koporsóra omlik). [temetünk.

ZÁPOLYA (megilletődve). Koronázásra jöttem, —

SZERÉMI (a kápolna lépcsőjén, felemelt jobb karral).

Keresztény hívek! Szörnyű példa ez.

A vigaságnak háza összedőlt,

Leroskadtt a hatalmas Babylon.

Pusztán a város ül csak egymaga,

Mely sok vigassággal bővelkedék;

Könnyhullatási orcáin lefolynak,

És nem találta barátja egy is!

Betelnek a Jerémiás igéi.

A bűnös népet, mely örömben lankadt,

Im Isten a törökkel bünteti,

Sujtó karának ez lett vesszeje.

Ide jutánk, mert kiapadt szívünk,

Csak önmagát szerette minden ember,

Hitet, hazát, családot elfeledt.

Szívünkbe csak vígságot hívogattunk,

A gondot szembehúnyva elkerültük :

Most hát az élet elfordul mitőlünk.

Ki járt előttünk ? Egy gyerek-király . . .

PERÉNYINÉ. Ne káromold ! Ország báránya ő ;

Vérével festé az ajtófelet,

Hogy a halál angyala be ne szálljon.

SZERÉMI. Mégis hiába volt az áldozat.

PERÉNYINÉ. Mert nem volt három igaz embere.

A mások vétke szállt az ő fejére,

S ő elvevé az ország bűneit.

BRODARICS *(jellép a kápolna grádicsára ; mellén összefont kezekkel)*.

Adjuk meg a királynak a királyét,

És a halottnak, mi megilleti.

Magunk bűnét ne rójuk néki fel.

Hatalma árnya volt csak önmagának,

De ő, mihelyst a súlyos óra hívta,

Erővel győzte meg öngyengeségét,

S amíg tunyán gyűlt mások áldozatja,

Ő ifju éltét áldozatra vitte.

Későn, hiába, — ez volt végzete.

Egy tépett ország most a szemfedője.

„Megosztozának a ruháimon

És köntösöm felett sorsot vetének“ —

Ráillenek az Irás e betűi.

A szép köntösnek im alig maradt

Galléra csak : három darab az ország,

Épsége itt e sírban súlyed el,

S gyászfátyolul sok hosszú év borul rá. —

Ruhánk megtépve, ime elbocsátjuk,

Lelkét a mennyebe és testét a földbe,

Nevét a jóknak emlékezetébe.

(Elbocsátón int. Hat barát égő gyertyákkal beszéd közben a sírboltba vonult. Csatlósok fölemelik a koporsót, mögöttük két barát égő gyertyákkal, egy harmadik magas fekete kereszttel.)

ZÁPOLYA. A halál paripáján most nagyobb
Minden élónél és magasra száll.

(Letérdelnek. Harangszó.)

A KERESZTVIVŐ BARÁT (a kereszttel kopogtat a sírbolt ajtaján).

HANG BELÜLRŐL. Ki az?

A BARÁT. Lajos, a magyarok királya.

A HANG. Nem ismerem az emberek között.

A BARÁT. Lajos, Jagelló.

A HANG. Azt sem ismerem.

Kopogtass újra. (A barát zörget.) Most ki zörget itt?

A BARÁT. Egy árva lélek istenéhe' vágyik.

A HANG. Az irgalom örök kútfője várja.

(Az ajtó megnyílik, bent gyertyás barátok. A koporsót leviszik. A királyné és Perényiné az ajtóig kísérik.)

Ének. XXX. Psalmus, Thordai Benedektől, a Juste iudex nótájára, 1528-ból.

Im ajánlom kezeidbe én szomorú lelkemet,
Igazmondó örök Isten, ótalmazz meg engemet;
Éjjel-nappal én könyörgök, halld meg én kérésemet.
Uram! hozzád én kiáltok, légy irgalmas énnekem,
Keserűség hatott engem, áll nagy búban én lelkem,
Hajtsd én hozzám füleidet, siess tarts meg engemet.

(Az énekszó elhal a sírboltban, a harang elhallgat.)

MÁRIA (a jobb ajtófélféhez támaszkodik, Zápolyára és Verbőczyre néz, megtört hangon).

Nem jól szolgáltatok Lajos királyt.

Békében nem volt egy tanácsadója,

A harcha' nem volt egy okos vezére,

És szent személye mégis összetartá

Egész országotok, — most szétomol.

S mellette én még nagyságért epedtem!

Én vak szemem csak a halál nyitá meg,

Lélekbe hős volt, s óriás a bánat,
 Amely ez országon nehezkedik.
 SZERÉMI *(felhossa a sírboltból Zápolya koronáját, Verbő-*
czynek nyújtja, ez Zápolyának).
 VERBŐCZY. Lajos király után ez téged illet.
 MÁRIA *(egyszerre élénken, erőiesen a korona felé nyúl).*

Nem oly gazdátlan ez a korona!
 Hol itt a törvény, jog becsülete,
 Ha koronát ily könnyedén kínálnak,
 Halott fejről kérdéslen elrabolva?
 ZÁPOLYA. Ez ország meg nem állhat koronátlan.
 Bátyád keze is már utána nyúl.
 Kötés igéri néki azt, tudom,
 De törvény tartja, hogy magyar viselje.
 Az osztrák bátya most örömmel ölt gyászt,
 Most sebbel-lobbal gyűjti a hadat;
 Felejt, hogy e nemzet érte is vítt,
 S az ország szélből szakít harácsot.
 Ez abroncs fogja azt védőn körül.

(Fejére teszi.)

BÁTHORY. Nem érzed-e, hogy billeg a fejedben?
 MÁRIA. Neked elég az országból, amennyit
 E koronával megborítani bírsz,
 Csak az tiéd legyen, ne senki másé.

(A körülállókhoz.)

Utam a biztos múlt nyomán vezet.
 Én népemet más nagy néphez kötöm,
 És a császárnak oltalmát ígérem.
 ZÁPOLYA. Én azt ígérem, hogy magyar marad,
 És a jövődő útain vezérlem.
 Ne törjük e pántot dirib-darabbá,
 Egész határunk biztos várfalát:
 Magyar magyarra mért fenjen fogat,
 Mikor közös az ellenség körülünk.

(Máriához, lágyan.)

Két vessző, összefogva, lásd, erősebb,
 Így két jog egybe, két országdarab.

MÁRIA. Darab országban én darab-királyné,
Játszodjam a korona darabjával...

(Szívére tett kezekkel.)

Az én hűségem az én koronám!
Szívem Lajos koporsajába tettem,
Helyében itt a képe-mása van...
Az országnak is özvegye leszek,
Kiért uram hő szíve megszakadt.
Hajónkat én Nyugat felé feszítem...

BÁTHORY. Alig van országunk, nincsen hadunk,
Más nemzetek segéde onnan int:
Melletted állunk, felséges királyné.

VERBŐCZY. Külső segédbe már mi nem bizunk.
Jólét, szabadság búsás bére annak.

BRODARICS. Ki itt, ki ott keresi a jövődöt,
S ki megtalálja, az lesz jobb magyar.

(Zápolya oldalára száll le a lépcsőről.)

HENCKEL *(Máriához)*. A jó magyarok újra szembe
[vannak.]

ZÁPOLYA. Nem ily szegény volt nagyralátó álmam!

Az ország így háromfelé szakad.
Három darabba vérzik teste immár.
Gyászunk nem oszlik, az háromszoros.

VERBŐCZY. A bánat összetartó kapcsa lesz.
A kény az ország földjét tépi szét,
Lélekben egy az, a szív összever,
Míg egyenként darabra nem szakítják.
Kardunk törött csak, lelkünk ép egész,
Közös nagy bánat könnye öntözi,
Egyforma gyászvirág fakad belőle,
Míg a jövődő jobb kort hoz reánk.

PERÉNYINÉ *(középtűt)*.

Igaz, mi tudjuk, szent erő a bánat;
Emeljen minket bűnk nagysága hát!
Üljünk a porba megtépett ruhában,
De szívünket emeljük fel a porból.
Sirassuk mind tulajdon veszteségünk,
S szemünk könnyűje egy folyóba folyjon.
Hová napunk tűzképe most leszállt,

De új hajnalra újra felmerül.
 Ránk minden száz év vérkeresztelöt hoz,
 Az ősi földbe friss magot takar,
 De minden szív kihajt a hant alól.
 A földön is van, van feltámadás.
 (Mind vele együtt.) Úgy légyen minekünk !

(A színes ablakokon ragyognak a szent királyok képei,
 az apácák térdre borulnak, a papok gyertyáikkal a feszület
 előtt állnak, a többiek ég felé tárt karral mondják : Úgy
 légyen minekünk !)

— Fügöny. —

